CELE DINTÎI CURSURI DE LITERATURĂ ROMÎNĂ LA UNIVERSITATEA DIN IAŞI (1860—1900)

— EVOLUŢIA CONCEPŢIEI DESPRE PREDAREA DISCIPLINEI LITERATURA ROMÎNĂ, ÎN ACEASTĂ PERIOADĂ

DE

M. FRUNZĂ

În toamna anului 1960, s-a sărbătorit[1]) împlinirea a 100 de ani de la data memorabilă de 26 octombrie 1860, cînd s-a inaugurat importantul aşezămînt cultural al Universităţii ieşene, conform Decretului domnitorului Alexandru Ioan Cuza, contrasemnat de ministrul Mihail Kogălniceanu.

Cursuri superioare de studii fiinţaseră la noi, însă, şi înainte de această dată, inaugurate, aşa cum afirmă cercetătorii, „o dată cu întocmirea celei dintîi şcoli romîneşti ceva mai răsărită decît şcoalele vechi de preoţie" [2]). Sub forma de „cursuri extraordinare", ele întovărăşesc apoi şi studiile prevăzute în cadrul „Seminarului Socola", ca şi pe cele de la „Şcoala Vasiliană", reorganizată în 1828 sub imboldul lui Gh. Asachi. După acestea, „Academia" — numită ulterior „Mihăileană" — fiind înfiinţată în iunie 1835, în timpul domniei lui Mihail Sturdza, ca răspuns la cerinţele „art. 418—424 ale regulamentului organic" [3]), asigură organizarea, pe lîngă cele „două clase de umanioare" şi a unei „clase de lecţiuni extraordinare" [4]) destinată unor cursuri de învăţături mai înalte. Cercetătorii acestei faze din evoluţia învăţămîntului la noi consideră că această „clasă de lecţiuni extraordinare", numită ulterior, în cadrul „Academiei" şi „clasul de filozofie", reprezintă „sîmburele învăţămîntului superior" din Moldova [5]). Un hrisov domnesc al

1) Ne referim la sărbătorirea, între 26—30 oct. 1960, la Universitatea „Al. I. Cuza" din Iaşi, a centenarului înfiinţării ei (1860—1960).

2) A. D. Xenopol, *Istoricul Universităţii din Iaşi*, în *Anuarul general al jubileului Universităţii (1860—1910)*, Iaşi, 1911, p. XI.

3) Apud Dr. Hurmuzescu, *Istoricul Facultăţii de Ştiinţe din Iaşi*, în *Anuarul general al jubileului Univ. (1860—1910)*, Iaşi, 1911, p. XXXIV.

4) *Idem*.

5) *Ibidem*.

lui Mihail Sturdza, din 1840, folosește chiar termenul de Facultate, precizînd că „Academia" era prevăzută la acea dată „cu trei Facultăți: filozofia, legi și teologia", aceasta din urmă fiind „orînduită a se învăța în seminaria Veniamină" [6]).

În sfîrșit, după venirea la domnie a lui Gr. Ghica, o comisie, numită ca să cerceteze expunerea de motive și proiectul departamentului Cultului și al Învățăturilor (comisie din care făcea parte și V. Alecsandri), a elaborat așanumitul „Așezămînt pentru reorganizarea învățăturilor publice". Aprobat la 1 ianuarie 1851, „Așezămîntul" prevedea, la *Secția III*, înființarea în Iași a unei Academii cu 4 facultăți: juridică, teologică, medicală și filozofică (Aceasta din urmă, cu 2 secțiuni, — I Litere și II Științe). Abia după 1856, după scoaterea primei promoții de absolvenți ai colegiului în forma lui reorganizată prin aplicarea „Așezămîntului", se deschid primele cursuri ale Facultății de legi și ale celei de filozofie.

Și disciplina ce studiază *literatura romînă*, ca și celelalte discipline științifice importante, prevăzute pentru învățămîntul superior la toate facultățile Universității înființate în 1860, își au originea în această perioadă, anterioară anului 1860 și chiar în cea anterioară anului 1835. Astfel, *Retorica* și *Poetica*, în al căror program se integrau în cadrul aplicărilor practice și preocupările de *literatură romînă*, au fost predate încă din 1820 (începutul lui noiembrie), pentru scurtă perioadă — e drept — pînă în februarie 1821 (în timpul Eteriei), în „Seminarul Socola", de către Ioan Costea [7]), iar profesorul Gh. Seulescul, absolvent al celei mai celebre universități a Greciei din acea vreme (universitatea din Chios) [8]), a predat de la 1828—1829 [9]) mai departe la „Școala Vasiliană" și după 1835 la „Academia" numită apoi „Mihăileană", alături de alte materii și disciplina menționată [10]). El se intitula chiar „profesor filologhiei romănești", după cum se poate constata și de pe coperta celor cinci cărți publicate de dînsul între 1832—35 [11]). Înseși preocupările de *Retorică și poetică* romînă sînt evidente în cuprinsul acestora. Volumul al *3-lea* al *Gramaticei romănești sau observații gramaticești asupra limbei romănești pentru școalele normale și gimnasiale*, publicat în 1834, precizează chiar: *De Prosodia limbei romănești și de Versificație, la care s-au adaos mai multe ecsemplare de versuri*. Indicația că profesorul

---

6) *Ibidem*, p. XXXVI.

7) Cf. A. D. Xenopol, *Memoriu asupra învățămîntului*, cap. II: *Școalele romănești de la incep. veac. al XIX-lea*, în vol. *Serbarea școlară de la Iași cu ocazia împlinirii a cincizeci de ani de la înființarea învățămîntului superior în Moldova. Acte și documente*, Iași, 1885, p. 116.

8) A. D. Xenopol, *Memoriu citat*, cap. III: *Școala Vasiliană*, în *op. cit.*, p. 123.

9) A. D. Xenopol, *Memoriu cit.*, cap. III: *Șc. Vasiliană*, în *op. cit.*, p. 124.

10) *Idem*, p. 134.

11) *Întăile cunoștințe de litere și de idei, pentru tinerimea școalelor începătoare*; *Abecedariu romănesc sau întăele cunoștințe de litere și de idei*; *Gramatica romănească sau observații gramaticești asupra limbei romănești pentru școalele normale și gimnasiale*; *Gramatica romănească pentru clasele elementare* și volumul: *Fabule în versuri sau poesii alegorice*, — „compuse de d. G. Seulescu, prof. filologhiei romănești în Ghimnasia Vasiliană den Mănăstirea Trei Erarhi", Iași, 1832, 1833, 1833—34, 1834 și 1835 (Cf. A. D. Xenopol și C. Erbiceanu, *Serbarea școlară de la Iași... Acte și documente*, *op. cit.*, cap: Catalogul Expoziției, p. 249, p. 253 și p. 300).

Gheorghe Seulescu este, fără nici o îndoială, acela care a predat disciplina care cuprindea și preocupările de literatura romînă, *Retorica*, în cadrul „Școlii Vasiliene", o găsim și în *Programa examenului din 1833 a Școlii Vasiliene*, tipărită bilingv, în limba franceză și în romînește. O acoladă, trasă în dreptul numelui prof. Gh. Seulescu, specifică cele două materii ce-i reveneau lui din „programa" de învățămînt a „Școlii Vasiliene": 1. *Retorica*: introducere și I-a parte a elocuției; 2. Istoria universală [12]). Și la „Academia Mihăileană", profesorul „Gh. Seulescu fu însărcinat cu *retorica*, istoria și mitologia" [13]).

Prin 1837, în timp ce *Retorica cu toate părțile ei* [14]) o preda în „Academia Mihăileană", în clasele umanioare, profesorul Vasile Popescu Scriban [15]), Gh. Seulescu propunea aceeași disciplină la clasul de lecțiuni extraordinare sau clasa de filozofie — cum se numeau cursurile extraordinare acum, iar în cadrul aceleiași clase de filozofie, disciplinele filozofice: *Logica* și *Metafizica* erau predate de către Dr. Petru Maler Cămpeanu [16]) care înlocuise, în toamna aceluiași an (1887), în „Academie", pentru aceste discipline, pe fostul profesor Eftimie Murgu. În calitatea sa de profesor care preda la cursul extraordinar disciplinele în care se încadrau și preocupările de literatură romînă, în 1840, la o festivitate organizată la 8 noiembrie a acestui an pentru aniversarea a 5 ani de la întemeierea Academiei, Gh. Seulescu „citește o dizertație asupra istoriei literaturii din Principate" [17]).

---

12) A. D. Xenopol, *Memoriu asupra învățămîntului*, în *op. cit.*, p. 134. (Este publicată integral Programa examenelor din 1833 a Șc. Vasiliene).

13) A. D. Xenopol, *Memoriu asupra învățăm.*, cap. IV: *Acad. Mihăileană*, în *op. cit.*, p. 145.

14) *Retorică cu toate părțile ei*, propuse în clasele umanioare la 1837 în Academia Mihăileană de profesorul Vasile Popescu Scriban. *Caet manuscript* (Cf. A. D. Xenopol și C. Erbiceanu, *Serbarea școlară de la Iași. Acte și doc., Catalogul expoziției (op. cit.)*, p. 259).

15) Cf. A. D. Xenopol, *Memoriu citat*, cap. IV: *Acad. Mih. (Programul studiilor în Academie în 1837)* în *op. cit.*, p. 151. (Figurează cu numele: V. Popescu, dar din indicațiile anterioare notate în Memoriu, ca și pe baza indicației de pe coperta cărții lui din 1837, apare clar că e vorba de V. Popescu Scriban, absolvent al „Academiei", viitorul arhimandrit și, în 1842, rector al „Seminarului Socola").

16) Profesorul, de origine transilvăneană, Petru Maler Cămpeanu, sau sub numele cu care semna ulterior (în 1839) de: Petru Major Cămpeanu, absolvent al Școlii din Blaj, doctor în filozofie și avocat, a venit în Iași în august 1837 și și-a început cursul la „Academia Mihăileană" în 30 sept. 1837. El prelua disciplinele pe care le deținuse fostul profesor de filozofie la Iași, tot transilvănean de origine, Eftimie Murgu — care predase, între 1834—37 (la „Șc. Vasiliană" și apoi la „Acad. Mihăileană"): Introducere în filozofie, Istoria filozofiei, Filozofie „formalnică" (analitică și metodică) și Filozofia „materialnică" sau Metafizica. Totodată Dr. P. M. Cămpeanu devenea, din oct. 1838 și prof. de legi la „Acad. Mih.", în locul lui Flechtenmacher (Cf. A. D. Xenopol, *Memoriul cit.*, cap. IV, p. 147 și 149. Vezi și: Xenopol și Erbiceanu, *Serbarea școlară de la Iași*. Acte și documente, Iași, 1885, cap. Catalogul Expoziției rubrica *Filosofia și scrieri morale*, secția b) *Manuscripte*, la p. 295, este specificat manuscrisul cu nr. 10) reprezentînd cursul: *Logica, psihologia și alte părți a filosofiei, propusă în Acad. Mihăileană la 1839 de prof. Petru Major Cămpeanu* (manuscript).

17) Const. I. Andreescu, *Istoricul Lic. naț. din Iași (1835—1935)*, cap. III: *Acad. Mihăileană*, în vol. *De la Acad. Mihăileană la Lic. național, 100 de ani, 1835—1935*, Iași, 1936, p. 97.

Din anii 1845/46 și 1846/47, la clasa de filozofie a „Academiei" disciplinele: *Retorica, Poetica* și *Mitologia* sînt predate de către D Gusti [18]), paralel cu lecțiile lui P. M. Câmpeanu de antropologie, logică și fiziologie [19]) și în vreme ce Gh. Seulescu rămînea mai departe, pînă în anul școlar 1850/51, numai „inspector general locțiitor al școlilor" [20]).

În acest timp, determinat de situația social-politică din țară, în care se resimțea suflul revoluționar al pregătirii mișcării de la 1848 și considerînd „Academia" ca un factor primejdios în sensul alimentării acestui suflu revoluționar, domnitorul Mihail Sturdza impunea în 1846 legea prin care interzicea predarea materiilor, în cursul superior al „Academiei", în limba națională [21]). Se interzicea, de fapt, astfel, și predarea limbii și literaturii naționale în cursul extraordinar la „Academie" și se hotăra propunerea materiilor în limbi străine. În felul acesta, din 1847, „pe ruinele vechii Academii", se înființa, de fapt, un colegiu francez, sub direcția „dascălului" francez Malgouverné [22]). Abia în 5 ianuarie 1848, D. Gusti este numit din nou, printr-o „anafora domnească", profesor de filologie romînă la Colegiul francez, pentru clasele de gradul III (superioare) [23]), iar din 1851/52, în „Academia" reorganizată, următor „Așezămîntului pentru reorganizarea învățăturilor publice", profesorul D. Gusti, care deține totodată și catedra de geografie și mitologie, începe a preda din nou *Retorica* și *Poezia* [24]). În 1852, D. Gusti editează chiar un manual, intitulat *Retorica romînă pentru tinerime* [25]).

În sfîrșit, prin aplicarea, după 1856, a „Așezămîntului pentru reorganizarea învățăturilor publice", la Facultatea filozofică din „Academie" se introduce, alături de alte discipline și *Istoria și literatura romînă* [26]), catedra respectivă fiind ocupată, cu începere din anul 1858, prin concurs, de către V. Alexandrescu, licențiat în litere, cu studii de specializare urmate în Franța și Spania.

În raportul pe 1858—59 al ministrului instrucției, către caimacamul Vogoride [27]), se specifica, drept titulatură a catedrei în care se încadra dis-

---

18) D. Gusti preda încă din 1837, cu titlurile de „candidat" și „profesor locțiitor", la clasa începătoare și la cele 2 clase primare din Șc. elementară Vasiliană. (Cf. Const. I. Andreescu, *op. cit.*, p. 149—150: Programa studiilor pe 1837), iar din iulie 1839, D. Gusti a fost și bibliotecar al bibliotecii „Academiei" (cuprinzînd 600 volume). (Cf. Const. I. Andreescu, *op. cit.*, p. 99).

19) Cf. Const. I. Andreescu, *op. cit.*, p. 109 (unde este publicat integral programul repartiției profesorilor și materiei pe anul școlar 1845/46) și p. 125 (unde este dat integral programul reparat. prof. și materiilor pe anul șc. 1846/47).

20) A. D. Xenopol, *op. cit.*, *(Memoriu asupra învăț.)* p. 134, iar la p. 176, *loc. cit.*, se menționează retragerea la pensie a lui Gh. Seulescu, în anul 1851, fiind înlocuit în funcția de inspector al școalelor prin August Treboniu Laurian.

21) A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 169.

22) Idem, *op. cit.*, p. 171.

23) Const. I. Andreescu, *op. cit.*, p. 129.

24) Idem, *op. cit.*, p. 139—140.

25) Iași, în tipografia Buciumului român, 1852.

26) Vezi Dr. Hurmuzescu, *art. cit.*, *op. cit.*, p. XL.

27) Vezi *Istoricul Facultății de Litere și Filosofie*, în *Anuarul jubiliar 1860—1910*, *op. cit.*, p. XCIV.

ciplina Literatura romînă, la secția literară a Facultății filozofice din Academie: *Istoria și literatura romînă și universală*, iar apoi, după titulatura cu care este prevăzută în bugetul Universității pe 1863, catedra s-a numit: *Literatura clasică și romînă*. Un manuscris (mss. 191, III—191), (Fondul T. T.Burada) de la Biblioteca centrală a Universității din Iași, purtînd titulatura: „Istoria literaturii romane" [28]), curs predat în 1859—1860, la „Academia Mihăileană" din Iași, de către V. A. Urechia, vădește faptul că probabil încă din 1860 catedra devenise de *Literatură clasică și romînă*, fiind separată încă de atunci de cealaltă catedră care figurează în bugetul din 1863 cu titulatura: *Istoria universală și a romînilor*.

Catedrele de *Istorie universală și a romînilor* și de *Literatură clasică și romînă* au fost — ambele — deținute, din 1858 [29]), pînă în 1864 inclusiv, de către V. Alexandrescu-Urechia. În ceea ce privește catedra de *Literatură clasică și romînă*, în cadrul acesteia, în 1864, se preda de două ori pe săptămînă „epopeea latină" și de alte două ori săptămînal: „cronicele romîne și în special a lui Ureche și Miron Costin" [30]).

Prin organizarea din 1864, Secția literară a Facultății filozofice s-a despărțit de Secția științifică, devenind fiecare facultate aparte, în cadrul celor 4 Facultăți hotărîte prin această lege să ființeze la Universitatea din Iași, — anume: 1. Fac. de filozofie și litere, 2. Fac. de drept, 3. Fac. de medicină, 4. Fac. de științe fizice, matematice și naturale. În programul Fac. de filozofie și litere, disciplina noastră a fost acum prevăzută în cadrul catedrei de *Istoria literaturilor antice și moderne*.

În urma plecării la București, în același an, 1864, a lui V. A. Urechia, catedra trece în suplinirea fostului discipol al acestuia, Andrei Vizanti, care ține, din 1865 mai departe [31]), prelegerile de literatură romînă. În anii 1867 și 1868, A. Vizanti studiază la Universitatea din Madrid, luîndu-și licența în litere și filozofie și, întors la Iași, este numit, cu începere din 4 octombrie 1869 [32]), profesor provizor (adică titular) de limba și literatura romînă, ocupînd catedra pînă în 1898. *Catedra de limba, literatura și istoria Romînilor*, cum se numea de fapt acum [33]), este scindată în anul 1875—76, prin ordinul lui Titu Maiorescu, devenit ministru al Instrucției publice, — cele două noi catedre obținute: *Istoria limbei și literaturei romîne* și *Istoria Romînilor*, repartizîndu-se lui V. Burlă și A. D. Xenopol. În același an școlar 1875—76 (în aprilie), dispoziția respectivă a fost revocată de către ministrul liberal Al. Orăscu, succesorul conservatorului Maiorescu și, în felul

28) Termenul trebuie interpretat ca sinonim pentru: *latine* și nu ca grafie veche a cuvîntului: *romîne* (ceea ce se demonstrează și din lectura cuprinsului manuscrisului citat).

29) Cf. raportul privitor la anul școlar 1858—59, al Ministrului Instrucțiunii Cneazul Cantacuzino, către caimacamul Vogoride. Vezi *Anuarul jubiliar 1860—1910*, p. XCII—XCIV.

30) *Anuarul jubiliar 1860—1910*, p. XCVI.

31) *Idem*, p. XC (Se dă lista corpului didactic al Fac. de litere și filozofie în anul 1889—90 „și *catedrele lor în ordine de vechime*", cu menționarea, între paranteze, a datei, de la care începînd, ei funcționează la catedra resp. Figurează: „*A. Vizanti*, Istoria literaturei romîne (1865)".

32) V. *Anuarul Universității din Iași*, pe anul șc. 1896—97, p. 60.

33) *Anuarul jubiliar din 1911*, *op. cit.*, p. C.

acesta, filologul junimist V. Burlă a fost înlocuit, înainte chiar de a se fi prezentat la catedră, prin titularul A. Vizanti, reintegrat în drepturile sale.

În anul următor 1876—77 (fiind ocupat din ce în ce mai mult cu avocatura [34]) și politica, Vizanti propune ca suplinitor [35]) la catedra sa de *Istoria limbei și literaturei romîne*, pe Dimitrie Petrino. Poetul obscur sosit din Bucovina stăpînită de Habsburgi, după ce, îndată după venirea sa în Iași, în 1875, — în urma unor manevre politice liberale — înlocuise la Direcția Bibliotecii centrale pe Mihail Eminescu, suplinește, în anul școlar 1876—77 și catedra universitară a lui A. Vizanti. Petrino, suplinitor al catedrei lui A. Vizanti și în anul 1877—78, îmbolnăvindu-se, își ia un concediu de 2 luni, pleacă la București și moare în cursul anului următor (1879) [36]). Profesorul A. Vizanti revine, astfel, din nou la catedră, în cursul anului 1877 și în 1878—79.

În anul școlar 1879—80, Andrei Vizanti este suplinit de A. Lambrior, care își expune cursul cu începere de la 25 februarie 1880 [37]).

În anii următori, pînă în 1885, Andrei Vizanti este un timp suplinit la catedra de *Istoria limbei și literaturii romîne* de către Aron Densușianu, licențiat în drept, profesor secundar de limbă romînă la Institutele Unite din Iași și, din octombrie 1883, numit la Facultatea de litere și filozofie a Universității ieșene, profesor definitiv de limba și literatura latină. Afirmația referitoare la această suplinire a lui Vizanti, încă înainte de 1885, o face însuși A. Densușianu, în *Prefața* la ed. I a *Istoriei limbei și literaturei romîne*, pe care și-a tipărit-o în Iași, în 1885: ...„am avut... timp și ocasiune de a ne înavuți cercetările, mai vèrtos căci vre-o trei ani am ținut catedra de limba romînă, cursul superior, la Institutele Unite și *am suplinit și pe stimabilul meu coleg, d. A. Vizanti la catedra de limba și literatura romînă la Universitatea de aci*" [38]) (sublinierea noastră). Și după 1885, Andrei Vizanti va fi, în general, suplinit de către profesorul Aron Densușianu. Mai tîrziu, după sfîrșitul vieții acestuia din urmă, faptul va fi menționat de către colegul său de profesorat, A. D. Xenopol, în necrologul ce-i consacră, — vorbind despre „ani îndelungați" în care „materia" „limbei și literaturei românești" „a fost și ea propusă de el la această Universitate, ca suplinitor al titularului" [39]). În toată această vreme, însă, pînă în 1898 cînd

---

34) Apud. Gh. A g a v r i l o a e i, *Literatura romînă (1860—1948)* (art. scris cu prilejul centenarului Univ. „Al. I. Cuza" — Interasantă trecere în revistă făcută în mod succint, a unui istoric general al Catedrei, pînă la 1948), în *Contribuții la Istoria dezvoltării Univ. din Iași, 1860—1960*, Buc., 1960., vol. II, p. 267.

35) Apud. Gh. A g a v r i l o a e i, *op. cit.*, p. 267.

36) Cf. G. S i o n, *Suvenire despre poetul D. Petrino*, în «Revista Nouă», an. IV, 1891, p. 46—54, reproduse *(în loc de prefață)* în vol.: Dimitrie P e t r i n o, *Poeme*, Iași, Ed. Saraga, s.a., p. 3—16 (trebuie menționat însă că, în *Suvenirele sale*, G. S i o n afirmă în mod eronat că ar fi fost vacantă catedra universitară suplinită de D. Petrino).

37) *Anuarul jubiliar*, 1911, p. CVIII. În *nota 1*, la această pagină, se precizează: *În acest an găsim figurînd ca propunător al materiilor catedrei de literatură romînă pe A. Lambrior, de la 25 febr. 1880*" (sublinierea noastră).

38) Aron Densușianu, *Istoria limbei și literaturei romîne*, Iași, 1885. Prefața, p. 3.

39) A. D. X e n o p o l, *Discurs la înmormîntarea lui Aron Densușianu*, ținut „cînd cortegiul a trecut în fața Universității", — publicat în *Anuarul Universității din Iași pe anul școlar 1898—99, 1899—1900*, Iași, 1900, p. 82.

va demisiona, Andrei Vizanti este cel care figurează ca profesor titular al catedrei de *Istoria limbei și literaturei romîne*, la Facultatea de litere și filozofie de la Universitatea din Iași. Lipsa lui de la catedră era, în anii aceștia, pare-se, atît de frecventă, încît un contemporan al profesoratului său, autor al *Istoricului facultății de litere și filozofie din Iași*, publicat în *Anuarul Universității la jubileul de 50 de ani (1860—1910)*, făcea următoarea remarcă: „În 1889—90 activitatea facultății ni se prezintă într-o înfățișare excepțional de satisfăcătoare. Toate catedrele existente sînt ocupate de titulari și toți titularii în activitate neîntreruptă. *Andreiu Vizanti însuși ține curs tot anul*" [40]) (sublinierea noastră).

În ceea ce privește specialitatea noastră în cadrul facultății, între timp ea se încadrează din nou, conform *art. 3* al *Regulamentului din 1896—97 al Facultății de filozofie și litere de la Universitatea din Iași* [41]), în catedra de *Istoria romînilor și literatură romînă*. Istoria romînilor și literatura romînă figurează acum ca unul dintre cele patru obiecte de studiu comune celor două secțiuni atunci înființate, prin divizarea facultății: Secțiunea filozofică-istorică și 2) Secțiunea istorică literară.

În 1898—99, Andrei Vizanti își părăsește catedra definitiv, prin demisie. Devenită vacantă, Consiliul facultății o dă în suplinire [42]) lui Aron Densușianu, care era încă din 1883 profesor definitiv, la aceeași facultate, pentru limba și literatura latină. În anul școlar 1899—1900, murind Aron Densușianu (în 26 august 1899), disciplina Literatură romînă a fost, pentru scurtă vreme, *unită* la *Catedra de limba și filologia romînă*, pe care o deținea filologul Alexandru Philippide. Acesta a suplinit, totodată, în același an școlar și cealaltă catedră ce ocupase A. Densușianu, de limba și literatura latină [43]). Profesorul Philippide se retrage [44]), însă, de la Catedră, la sfîrșitul anului 1899—1900, pentru a se dedica studiilor sale filologice în legătură cu lucrarea *Dicționarului limbei romîne*, cu care fusese însărcinat din partea Academiei Romîne. În același an, 1900 (în aprilie), Catedra de literatură romînă, declarată vacantă, se și desființase, de altfel [45]). Abia în decembrie 1908, importanta catedră de *Istoria literaturii romîne* va fi reînființată, sub denumirea restrînsă de: *Istoria literaturii romîne moderne* și va fi încredințată spre suplinire, în contra avizului defavorabil [46]) al Con-

40) *Anuarul jubiliar*, 1911, p. CX.

41) *Anuarul Universității din Iași pe anul școlar 1896—1897*, Iași, p. 93—94.

42) *Anuarul Univ. din Iași, pe anul șc. 1898—99, 1899—1900*, Iași, 1900, p. 126. (În *loc. cit.*, se menționează și incorectitudinea lui Vizanti în cadrul Comitetului teatral ieșean, unde era președinte, — cauză tocmai a demisiei lui și din profesorat).

43) *Anuarul general jubiliar*, 1911, p. CXII.

44) *Idem*, p. CXII.

45) *Anuarul Universității din Iași, pe 1899—1900, op. cit.*, p. 83—87.

46) Catedra a fost reînființată, în 1908, ca urmare a recomandării Consiliului facultății și, desigur, și sub influența constatărilor îngrijorătoare ale profesorului Alexandru Philippide, formulate în rapoarte și popularizate prin publicistica timpului (v. A. Philippide, *Un raport asupra Catedrei de Istoria literaturii romîne de la Universitatea din Iași*, rubrica: *Istorie și Critică literară*, în «Viața Romînească», an. I (1906), tom. I, nr. 1, p. 38—45. Ministrul Instrucțiunii la acea dată, Spiru Haret, a numit însă pe Garabet Ibrăileanu, ca profesor suplinitor la noua catedră de *Istoria literaturii romîne moderne* de la Facultatea de

siliului facultăţii, criticului Garabet Ibrăileanu, ilustrul reprezentant al intelectualităţii progresiste romîneşti de la sfîrşitul sec. al XIX-lea şi începutul celui de al XX-lea.

Cel dintîi profesor care a predat disciplina „literatura romînă", la Secţiunea literară a Facultăţii filozofice de la Universitatea din Iaşi, este, aşadar, *Vasile Alexandrescu (Urechia).*

Acesta face, nu numai pentru Universitatea ieşeană, dar în genere, pentru învăţămîntul superior de la noi, munca de pionerat în direcţia încercării de a organiza după metodele unei cercetări ştiinţifice, în raport cu posibilităţile şi condiţiile timpului, istoria literaturii romîne.

Revenit în ţară, după studii încheiate cu strălucire la Universităţi din Franţa şi Spania, unde fusese trimis prin intervenţia lui Mihail Kogălniceanu care-l aprecia în chip deosebit [47]), V. Alexandrescu s-a stabilit între 1858—1864 la Iaşi. În aşa-numita „perioadă ieşeană" [48]) a activităţii sale, el a desfăşurat, între altele, munca de profesor pentru Istoria universală la cursul gimnazial şi pentru Istoria şi literatura romînă, iar apoi şi pentru literatura clasică, la Facultatea filozofică a „Academiei" şi, după 1860, a Universităţii ieşene. În aceşti ani, întreagă bogata-i activitate pe tărîmul învăţămîntului şi în general în scopul fundamentării şi creşterii culturii [49]) noastre în preajma Unirii şi în perioada imediat următoare, se impune aprecierii contemporanilor săi. Preocupările-i progresiste din epoca amintită îl caracterizează ca pe un credincios „ucenic şi statornic colaborator al ilustrului M. Kogălniceanu" [50]), aşa cum, de altfel, el însuşi se considera [51]).

Catedra din învăţămîntul superior, în acel stadiu de început în care se afla atunci, Vasile Alexandrescu şi-a ocupat-o prin concurs, în 1858. În fe-

---

litere şi filozofie din Iaşi, mai întîi *fără avizul* Consiliului facultăţii, apoi în *contra avizului defavorabil* formulat de reprezentanţii acestuia (v. *Anuarul general... 1860—1910,* Iaşi, 1911, p. CXVI).

47) Gr. Tocilescu, *Cuvîntul rostit la înmormîntarea lui V. A. Urechia,* în «Analele Acad. Rom.», tom. XXIV (1901—1902), Secţ. I, p. 66.

48) Al. Dima, *Preocupări de teorie literară la V. A. Urechia,* în «Studii şi cercetări ştiinţifice», Filologie, rev. Acad. R.P.R., Fil. Iaşi, an. VIII, (1957), fasc. I, p. 188.

49) În afară de munca profesorală, desfăşoară în aceeaşi perioadă o activitate ca membru în Consiliul Şcoalelor şi de inspecţiune; Director în Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii publice; Ministru în acelaşi Minister; întemeietor (în 1860, la Iaşi) al „Asociaţiei Ateneului Romîn", pe care-l va continua ulterior la Bucureşti prin „Liga culturală" şi „Ateneul Romîn"; iniţiator al „Societăţii literare" din care va evolua, treptat, „Societatea Academică Romînă" şi apoi „Academia Romînă"; publicist activ, el însuşi întemeietor de reviste («Zimbrul şi vulturul», 1858; «Steaua Dunării», 1859; «Ateneul romîn», 1860 şi 1861); autor a numeroase volume însumînd pagini de variate domenii ale culturii etc. Însuşi Hasdeu, care-i contestă în mare măsură valoarea ca om de ştiinţă, îi recunoaşte importanţa acestor iniţiative şi contribuţii în cadrul dezvoltării culturii romîneşti la jumătatea veacului trecut. (v. B. P. Hasdeu, *Cuvîntare la Academie despre V. A. Urechia,* în «Analele Acad. Rom.», Tom. XXIV (1901—1902), Secţ. I. (Partea adminis.r. şi dezbaterile), p. 62.

50) G. G. Burghele, *Domnului V. A. Urechia,* dedicaţia la op. *Mihail Kogălniceanu,* Buc., 1901.

51) V. A. Urechia, *Precuvîntare* la vol.: Burghele G. G., *Mihail Kogălniceanu,* Buc., 1901, p. I, („Fost-am şi eu un modest colaborator al lui Kogălniceanu de la 1856 pînă la moartea lui").

lul acesta, el a „propus" *Istoria și literatura romînă* încă în cadrul secțiunii literare de la Facultatea filozofică ce-și începuse existența după 1856, în Iași, în cuprinsul „Academiei", conform „Așezămîntului pentru reorganizarea învățăturilor publice", elaborat în 1851. Unele lecții din cursul de literatură romînă expus în primul său an de profesorat, V. Alexandrescu (Urechia) și le publică în decursul anului 1859, sub titlul *Schițiari de literatură romînă*, în periodicul ieșean «Steaua Dunării» [52]), al cărei secretar de redacție era. Apoi, în același an, 1859, el le adună în volumul purtînd același titlu: *Schițiari de literatură romînă* [53]), editat la Iași, în tipografia Buciumului romîn.

În 1860/61, — primul an de ființare a Universității ieșene, numită multă vreme Universitatea „Mihăileană" și denumită ulterior Universitatea „Al. I. Cuza", — profesorul de la Secția literară a facultății filozofice, V. Alexandrescu-Urechia își publică lecții din *Cursul de literatură romînă* în revista fundată de el, «Ateneulŭ romînŭ» [54]). El se ocupă acum de literatura romînă de la sfîrșitul sec. al XVIII-lea și din sec. al XIX-lea, pînă la 1860 (cu specială privire asupra evoluției poeziei noastre din această perioadă). Totodată, încă de acum, el acordă o deosebită atenție problemei dezvoltării fabulisticii romînești, pe care o discută și în cuprinsul unui studiu, publicat în noua serie din 1861 a revistei «Ateneulŭ romînŭ» sub titlul *Fabuliștii romîni* [55]). Asupra aceleiași probleme, el va reveni după transferarea la Facultatea de litere și filozofie din București, în cadrul conferinței și apoi a broșurii intitulate: *Despre fabule în genere și în speciale despre Cichindél* [56]).

În 1862—63, V. Alexandrescu-Urechia ține, pentru întîia oară în învățămîntul superior din țara noastră, la Secțiunea literară a facultății filozofice de la Universitatea ieșană, un curs despre epoca veche a literaturii romîne, ocupîndu-se de literatura noastră istoriografică veche și publicînd, în același timp, unele din aceste lecții în ziarul «Romînul». Într-o *Prefață*, ce un cercetător al operei cronicarilor moldoveni din sec. al XVII-lea i-a cerut-o la un studiu al său asupra acestora, în 1898, V. Alexandrescu-Urechia precizează însuși cele arătate mai sus: „Îți voiu aminti — ceea ce d-ta te faci că ai uitat — (scria V. A. Urechia) anume că, după M. Kogălniceanu, eu fui acela care mai întăiu am cercetat mai deaproape letopisețele romîne și îndeosebi pre a lui Ureche. *La anii 1862—63 am făcut la Facultatea de litere din Iași, pentru prima dată, un curs asupra Cronicelor noastre; ba încă am reprodus o parte din acel curs, în formă de articole, în jurna-*

52) V. Alexandrescu, *Schițiari de literatură romînă*, în «Steaua Dunării», Iași, 1859, n-rele: 128, 204, 218 și 238.

53) Vezi: *Serbarea școlară de la Iași cu ocazia împlinirii a' cincizeci de ani de la înființarea învățăm. superior în Moldova*. Acte și documente, Iași, 1885, cap. *Catalogul Expoziției Școala romînă*, Secțiunea III *Retorică și cărți de lectură*, p. 260.

54) V. Alexandrescu Urechia, *Curs de literatură romînă* (Lecții din...), în «Ateneulŭ romînŭ», Iași, 1860 p. 7—8, 19—21, 28—29, 54—55, 70—72) și 1861 (p. 145 și 173).

55) «Ateneulŭ romînŭ», (Seria nouă) din 1861, p. 17—32.

56) V. A. Urechia, *Despre fabule în genere și în speciale despre Cichindél*. Lectură publică, București, 1866.

lul «Romînul» [57]) (sublinierea noastră). Și mai departe, V. A. Urechia adaogă: *„In 1885 un resumat din acest curs l-am publicat în „Schițe de Istoria literaturei romîne"* [58]) (sublinierea noastră).

Indicația este interesantă pentru cercetătorii operei lui didactice, completînd o afirmație anterioară, din *Prefața* la cartea sa: *Schițe de istoria literaturei romîne*, din 1885, în care arătase deja că volumul reprezenta „un estras din cursul" pe care l-a creat „începînd încă de la 1858 la facultatea din Iași" și „de la 1864, continuat la București" [59]). Acest curs de literatură romînă din epoca veche (perioada feudală) l-a expus, de altfel, din nou, profesorul V. A. Urechia și în ultimul an de predare la Iași, 1863—1864, cînd s-a ocupat în chip special, în cîte două ședințe de curs săptămînal, de „Cronicele romîne și în special a lui Ureche și Miron Costin" [60]).

Inaugurînd predarea disciplinei Istoria literaturii romîne la Universitatea din Iași și — după cum se știe — în țară chiar, la nivelul ce se putea pretinde unei catedre academice în condițiile date, V. A. Urechia s-a impus studenților săi ca un tip de profesor orator, cu o elocientă care cîștiga atenția și interesul auditoriului pentru materia pe care o prezenta în prelegerile sale. Unul dintre foștii lui studenți, succesor al său la catedră de la Facultatea de litere și filozofie din Iași, Andrei Vizanti, la jumătate de deceniu după plecarea lui Alexandrescu Urechia la București, cu prilejul unei deschideri de curs, vorbește — referindu-se la maestrul său — despre „respectul ce conservă acestei tribune de la înălțimea căreia . . doctul profesorç, captiva cu vocea-i elocuentă unu numerosu auditoriu" [61]). Iar cu alt prilej, în același an, Vizanti evocă măestria didactică a fostului său profesor care, impunîndu-se cu „demnitate", știuse să facă „stimată și simpatică junimei studioase ca și publicului" [62]) disciplina pe care o preda la Catedra de la Iași.

Lui V. A. Urechia trebuie să i se recunoască de asemenea — după un cuvînt al său — „dreptul de prioritate" în multe „conclusiuni istorice-literare" [63]) privind istoria literaturii noastre, formulate de el în cadrul predării la Facultatea de litere din Iași. Ca profesor, în condițiile începuturilor învățămîntului superior la noi în țară, V. A. Urechia a trebuit să introducă anume procedee în privința organizării materiei, ca și în privința metodei și să formuleze soluții diferitelor probleme ridicate de disciplina Istoria literaturii romîne. Metoda, procedeele și soluțiile lui au fost însușite de studenții săi și, influențînd ulterior conținutul muncii didactice sau chiar științifice a

57) V. A. Urechia, *Prefață* la: Alexandru I. Gîdei, *Studiu asupra cronicarilor moldoveni din sec. XVII din punct de vedere al limbei, metodei și cugetărei*, Buc., 1898, p. II.

58) *Idem*, p. II.

59) V. A. Urechia, *Prefață* la vol. *Schițe de Istoria literaturei romîne*, Partea I, Buc., 1885, p. III.

60) Cf. *Anuarul general jubiliar din 1911, op. cit.*, p. XCVI.

61) A. Vizanti, *Discursulu... la inaugurarea cursului său de literatură romînă de la Facultatea de litere din Iași*, Iassii, tip. Goldner, 1869, p. 3.

62) A. Vizanti, *Studii critice asupra instrucțiunei publice de la espozițiunea universală din Paris*, Iași, 1869, p. 4.

63) V. A. Urechia, *Prefață* la *op. cit.*, p. 3.

acestora, au fost difuzate, prin mijlocirea lor, în deosebitele centre din țară unde ei au trăit și activat. Astfel, pe drept cuvînt, în 1885, profesorul V. A. Urechia, editîndu-și Partea I (și singura publicată) din *Schițe de istoria literaturei romîne*, observa, în cuprinsul *Prefeței* sale: ...„De-atunci (de la 1858, de la Facultatea din Iași, n.n.) s-au răspîndit în cîteva rînduri de studenți vederile și aprecierile mele asupra istoriei literaturei noastre. Am avut mulțămirea d-a constata, în mai multe cărți tipărite în țară și peste munți amintiri numeroase din cursul creat de mine la Iași și de la 1864 continuat la București. Publicînd deci cu mai în urmă lucrarea de față, nimeni nu se va supăra deacă *mi-am păstrat dreptul de prioritate asupra multor teorii*" [64]) (sublinierea noastră).

În cuprinsul cursurilor sale, V. Alexandrescu-Urechia a integrat, încă în perioada activității sale ca profesor la Universitatea din Iași, principalele preocupări didactice pe care urmașii săi la catedră le-au reluat și care pînă astăzi își impun utilitatea în cadrul predării disciplinei Literatura romînă. Astfel, el s-a ocupat, în cadrul unor prelegeri introductive cu conținut teoretic literar, de precizarea obiectului, metodei și concepției cursului său de literatură romînă, ca și de raportul acestei materii cu disciplinele adiacente sau auxiliare. Ideea acestor prelegeri introductive rămîne un aspect pozitiv pe planul activității didactico-metodice a profesorului V. A. Urechia, însă este necesar să se sublinieze, ca o limită a gîndirii sale, că poziția lui în rezolvarea problemelor ridicate se vădește arbitrară, iar în definiția disciplinei ce preda se remarcă „esența idealistă a concepției sale" [65]), cauză a eșuării ulterioare în idealism a multor opinii literare ale lui V. A. Urechia.

Marcînd la noi tranziția între concepția disciplinelor literare în feudalism și concepția modernă, cunoscută lui prin contactul său cu învățămîntul superior din statele burgheze occidentale, V. Alexandrescu-Urechia integrează literatura, ca materie de studiu, în cadrul sferei largi a „Filologiei". El deosebește, astfel, în cuprinsul acesteia, *studiul limbii*, pe care-l definește ca „Filologie generală" și-l consideră ca o a doua ramură alături de obiectul său de predare, „*studiul literar*, ori numai literatura" [66]), pe care-l definește ca „Filologie specială". În acesta din urmă se cuprind, însă, în definiția sa, treptele vechiului învățămînt umanistic din feudalism (aplicate, de altfel, — pînă la el — și la noi în „Academia Mihăileană"): *gramatica, retorica* și *poetica*, la care el mai adaogă și: *arta criticii*, vorbind despre două aspecte ale acesteia: critica filologică și critica estetică.

„Eroarea fundamentală" în cadrul preocupărilor cu caracter teoretic-literar ale profesorului V. A. Urechia, în aceste lecții introductive, e determinată — cum s-a demonstrat într-un documentat studiu actual [67]) — de acel criteriu idealist „al frumosului absolut, al idealului, al sublimului". Acesta este conceput de el ca obiect central al „esteticii literelor" și s-a aflat

64) V. A. Urechia, *Idem*, p. 3.

65) Al. Dima, *Preocupări de teorie literară la V. A. Urechia*, în «Studii și cercetări științifice», Filologie, revista Acad. R.P.R., Filiala Iași, an. VIII (1957), Fasc. 1, p. 190.

66) V. A. Urechia, *Schițiari de literatură romînă*, în «Steaua Dunării», Iași, 1859, reluate în vol. *Schițe de istoria lit. romîne*, Partea I, Buc., 1885, cap. I, p. 4.

67) Al. Dima, *Preocupări de teorie lit. la V. A. Urechia*, în *op. cit.*, p. 187—197.

la baza considerațiilor lui teoretice introductive, ca și a definițiilor în legătură cu disciplina sa, care l-au dus, în cele din urmă, la susținerea metodei de creație antirealiste și la interpretări tributare misticismului, chiar.

Cu toate acestea, în mod practic în predarea disciplinei sale, profesorul V. A. Urechia — sub influența ideilor progresiste promovate de reprezentanții cercului de la revista «Dacia literară» a lui M. Kogălniceanu și de la revista «Romînia literară» a lui Vasile Alecsandri — s-a orientat realist, ca un continuator al acestora. El a înțeles ca, „în loc d'a mărgini studiul la diversele opere literare, clasificate după categorii ori genuri" [68]) (cum se proceda înaintea lui la „Academia Mihăileană"), să studieze operele „în mod cronologic și în filiațiunea lor, ...controlînd influința fiecăreia asupra dezvoltărei și culturei naționale" [69]). Mai mult decît atît, continuînd ideile patruzecioptiștilor. M. Kogălniceanu, Al. Russo, Cezar Bolliac [70]), — V. A. Urechia afirmă în cursul său teza progresistă despre „literatura ca espresiune a societății" [71]). Totodată, de pe aceleași poziții, așa cum susține și în articolele sale publicistice din această epocă. el concepe literatura și ca mijloc „de învățătură. de educare" [72]), ca „o armă puternică" în slujba „progresului social" [73]) și în care trebuie să domine „concepția rațională a frumosului" [74]). Din păcate. această din urmă idee, care-l însuflețea în dorința lui de a lupta împotriva manifestărilor naturaliste în literatura noastră, îl duce însă spre alunecarea lui în idealismul mistic.

În același fel. ideea profund pozitivă. preluată din programul patruzecioptist, de a prețui și promova o literatură originală [75]) bazată pe inspirație națională, în special folclorică [76]) și de a combate influențele străine. occidentale, nesănătoase, l-a dus în cele din urmă spre manifestări eronate. Influențat ulterior de falsul patriotism afișat cu demagogie de oficialitatea burghezo-moșierească a timpului, V. A. Urechia se îndepărtează de la poziția justă, anticosmopolitismul său deviind cu timpul în sensul naționalismului cu nuanțe șovine.

În ceea ce privește expunerile care dezvoltau problemele de fond ale cursului său, în cadrul lor. pe aceeași linie a orientării sale progresiste, profesorul V. A. Urechia a urmărit istoria literaturii romîne în strînsă legătură cu istoria

---

68) V. A. Urechia, *op. cit.*, p. 1.

69). *Idem.*

70) Cu Cezar Bolliac. V. A. Urechia a avut și relații de colaborare, la redacția revistei «Buciumul», scoasă de Bolliac în emigrație, în 1857, la Paris: era epoca în care V.A. Urechia se afla plecat pentru studii în Franța.

71) V. A. Urechia. *op. cit.*, p. 3.

72) *Articolul program.* în «Ateneulŭ romînŭ», nr. 1/1860.

73) V. A. Urechia, *Fabuliștii romîni*, în «Ateneul romîn» (seria nouă) din 1861.

74) V. A. Urechia. *O vorbă despre literatura desfrînată ce se încearcă a se introduce în societatea romînă* (cu pretextul discuției din jurul nuvelei *Duduca Mamuca* a lui Hasdeu) în «Anuarul general al instrucțiunii publice din Romînia» pe 1863/64.

75) V. A. Urechia, *Schițiari de lit. rom.*, în «Steaua Dunării», nr. 238 din 1859, reluat în vol. *Schițe de ist. lit. rom.*, 1885. p. 7—8.

76) El însuși a scris unele pagini literare bazate pe o bogată inspirație folclorică, fapt care i-a atras. spre sfîrșitul veacului. aprecierea entuziastă a poetului Traian Demetrescu, într-un articol al acestuia, *Schițe în creion. V. A. Urechia*, în «Evenimentul lit.», anul I (1894), nr. 8 din 7 II, p. 2.

poporului și avînd mereu preocuparea dominantă de a preciza și jaloanele istoriei limbii noastre. Considerînd. de la început, de o importanță capitală pentru arta literară „armonizarea perfectă a celor două elemente constitutive ale operei literare: *cugetarea* (conținutul n.n.) și forma ei, adică *limba* ce-i servă pentru a se manifesta" [77]), V. A. Urechia a înglobat, în cadrul cursului său de istoria literaturii romîne, cercetarea și a principalelor momente ale fundamentării și evoluției limbii noastre literare. De asemenea, tot pe linia patruzecioptismului al cărui continuator a fost în multe privințe în domeniul învățămîntului și în general al culturii noastre în perioada postpatruzecioptistă, V. A. Urechia și-a îndreptat atenția în cursul său și spre producțiile noastre folclorice, pe care le prețuia mult. Unele contradicții evidente în propriile afirmații vădesc neîndoielnic faptul că el avea ezitări privitor la sfera obiectului cursului său. Considerînd uneori că „literatura coprinde și orice manifestațiune nescrisă a cugetărei unui popor" [78]), el conchidea apoi că producțiile folclorice depășesc limitele propriu-zise a ceea ce poate fi „objectul unei istorii a literaturii romîne" [79]), adică „producerile limbei literarie" [80]) sau „producerile scrise" [81]), cum preciza el în alt loc. Cu toate acestea, în cursul său, V. A. Urechia introduce totuși cercetarea pe scurt a producțiilor folclorice — cimilituri, povești, cîntece, doine, balade, — la capitolul: *Documente nescrise*. El accentuează îndeosebi prețuirea *poeziei* populare și-și exprimă clar cu acest prilej opinia pe linia orientării patruzecioptiste — reprezentată prin Alecu Russo — de elogiere a valorii documentare a creațiilor literare populare. Această poziție în interpretarea materialului literar folcloric, ca document al vieții sociale și al psihologiei populare, apare, în cadrul cursului lui V. A. Urechia, ca o aplicare practică a afirmației în acest sens, făcută de el încă în cuprinsul lecțiilor teoretice introductive: „Nicăieri — declarase el cu acest prilej — nu se reflectă mai complet caracterele unui popor, ca în literatura sa nescrisă, ca în poveștile (basmele), cimiliturile, cîntecele, bocetele, baladele, doinele, horele. . . atîtea directe producțiuni ale creierului popular" [82]).

În cercetarea istoriei literaturii romîne, V. A. Urechia a acordat totodată importanță cărților populare în circulație la noi, manuscrise și tipărituri, — oprindu-se îndeosebi asupra romanelor populare: *Alixăndria* și *Varlaam și Ioasaf* și asupra *Scrierilor bogomilice și apocrife*.

În ceea ce privește cursul său despre perioada veche a istoriei culturii și literaturii romîne, V. A. Urechia a schițat în prezentarea sa mult din principalele probleme pe care istoricii noștri literari ulteriori le-au avut în vedere apoi în studiul lor, relativ la perioada respectivă. V. A. Urechia a organizat aceste lecții ale sale în capitole, despre: „Vechimea limbei romîne" și problemele referitoare la romanitatea ei, accentuînd importanța elementului autoh-

77) V. A. Urechia, *Schițiari de lit. rom., loc. cit.*, cap. III, p. 8.
78) V. A. Urechia, *Schițe de ist. lit. rom., op. cit.*, cap. I, p. 3.
79) V. A. Urechia, *op. cit.*, cap. II, p. 5.
80) Idem, p. 7.
81) Idem, *op. cit.*, cap. II, p. 5.
82) V. A. Urechia, *op. cit.*, cap. I, p. 3.

ton traco-dacic și preocupîndu-se și „Sub ce influență s-au dezvoltat limba romînă". Apoi, despre „Factorii culturali de influență", între care consacră două paragrafe pentru: „Slavonii ca factori culturali" și „Vecinătatea ca factor cultural. — Rușii": de asemenea, despre „Alfabetul chirilian", „Cele mai vechi urme de limba romînilor", „Manuscrise" și „Tipărituri" în limba slavonă și în limba romînă. Studiul acestor ultime două aspecte ale literaturii noastre din perioada feudală el îl repartizează pe secole (XVI, XVII și XVIII), ocupîndu-se de „Producțiunile religioase" (Varlaam, Dosoftei), „Oratoria" (literatura omiletică), „Jurisprudența" (pravile), „Produceri filosofice" (Învățăturile lui Neagoe), „Istoria" (Cronice din Țara Romînească și Moldova) și rezervă (cum am spus) și un capitol despre „Literatura populară" [83]).

Merită subliniată în chip special contribuția adusă de el în cadrul prezentării *Cronicelor* moldovenești din secolul al XVII-lea în prelegerile consacrate lui Ureche și Miron Costin. Așa, de exemplu, în legătură cu opera cronicarului Miron Costin, profesorul V. A. Urechia prezenta principalele aspecte ale importanței scrierilor istoriografice ale acestuia în limbă romînă și polonă și avea în vedere discutarea „opiniunilor religioase, politice, sociale, sub influența cărora, imboldit de patriotismul său, a scris Miron Costin cronicele sale" [84]). Referitor la cronicarul Ureche, punea în discuție probleme și aducea informații despre „Genealogia Ureche știlor", biografia lui Grigore Ureche, „Scrierea lui Ureche", „Credințele și vederile politice ale lui Ureche" și „Adnotatorii". Însemnătatea acestei contribuții apare clară, dacă ne gîndim — cum însuși V. A. Urechia a subliniat — că, atunci cînd el a dezvoltat cele mai sus menționate despre cronicarul Ureche și despre cronice, „abia publicase cîteva rînduri despre el și despre ele marele. M. Kogălniceanu. (În prefața *Letopisețelor* (1852) tom. I)" [85]). Trebuie să nu uităm, în sfîrșit, că, chiar după ani, în timpul activității lui la București, prin întocmirea și tipărirea celei dintîi ediții complete a operelor [86]) lui Miron Costin și prin publicarea biografiei [87]) acestuia, V. A. Urechia rămîne un deschizător de drum. Și în această direcție, așadar, se relevă importanța activității profesorului V. A. Urechia pe linia continuării acțiunii progresiste a îndrumătorului cultural patruzecioptist, Mihail Kogălniceanu, ale cărui idei și exemplu l-au însuflețit în lungul întregii vieți. În ceea ce privește literatura romînă din secolul al XVIII-lea, pe aceasta V. A. Urechia o va dezvolta și prezenta în cadrul continuării cursului său, la Universitatea din București, după transferarea sa acolo, în 1864.

83) V. A. Urechia, *op. cit.*: Titulatura capitolelor și paragrafelor din interiorul volumului; de asemenea consemnările din Tabelul bibliografic (p. 241—218) și *Nota finală*, p. 221.

84) V. A. Urechia, *Schițe de ist. lit. rom.*, *op. cit.*, p. 215.

85) V. A. Urechia, *Prefața* la: Alex. I. Gîdei, *Studiul asupra cronicarilor moldoveni din sec. XVII.*, *op. cit.*, p. 11.

86) Ed. V. A. Urechia, *Opere complete de Miron Costin*. Cu portrete și facsimile (după manuscripte, cu variante și note de Miron Costin. Cu un glosariu de Lazăr Șăineanu) vol. I—II, Buc., 1886—1888.

87) V. A. Urechia, *Miron Costin (Schiță biografică)*, Craiova, 1891.

Contribuția lui V. A. Urechia în domeniul învățămîntului nostru superior, prin activitatea lui ca profesor de istoria literaturii romîne în începuturile Universității ieșene, se impune astfel în general apreciată ca deosebit de importantă, atît ca deschizătoare de drum, cît și prin susținerea numeroaselor idei înaintate, continuatoare ale tradiției de la 1848. Unele erori de concepție și contradicțiile lui sînt explicabile prin situarea sa, în cadrul împrejurărilor politico-sociale contemporane, pe o poziție de compromis față de ideologia reprezentanților păturilor conducătoare burghezo-moșierești, între care în cele din urmă s-a integrat prin deținerea unor înalte funcții sociale și politice. După mutarea lui, în 1864 la București, în urma înființării la această dată a Universității bucureștene, succesorul său la catedra de la Iași, *Andrei Vizanti*, a reluat în lecțiile lui problemele istoriei literaturii romîne schițate în cursurile fostului său profesor, V. A. Urechia. Atît în cadrul prelegerilor ținute de Vizanti în perioada cît a fost profesor suplinitor la această catedră (între 1865 și 1867) cît și după revenirea în țară, următor celor 2 ani de studii în Spania (între 1867 și 1869) [88]), se poate remarca cu ușurință influența metodei și concepției antecesorului său.

La Biblioteca Centrală a Universității din Iași, se păstrează un manuscris (Mss. 285 > 155 în 8⁰) [89]), aflat în „Fondul T. T. Burada", reprezentînd consemnările lui T. T. Burada după un curs ținut la Universitatea din Iași de Andrei Vizanti, intitulat: *Literatura Romînă* și subintitulat: *Istoria politică și literală a Romînilor*. Deși manuscrisul nu este datat, se poate stabili — credem — perioada în care acest curs a fost ținut, în cadrul activității didactice a lui A. Vizanti. Sînt mai multe, argumentele pe baza cărora deducem că manuscrisul citat reprezintă un curs din perioada de început a profesoratului lui Andrei Vizanti la Universitatea din Iași, cînd el a fost suplinitor la Catedra de *istoria și literatura romînă*, în anii 1865—1867, îndată după plecarea lui V. A. Urechia la București și înainte de plecarea la studii, în străinătate, a lui Vizanti însuși. O atentă parcurgere analitică a textului cuprins în paginile manuscrisului și o judecare comparativă a lui, pe de o parte în raport cu concepția și organizarea materialului în cursul lui V. A. Urechia, pe de altă parte cu concepția și modalitatea de enunțare a problematicii în propriul curs al lui Vizanti după întoarcerea, în 1869, din străinătate și reluarea activității la catedra din Iași, pare a pune în afară de îndoială formularea ipotezei de mai sus. Se constată, astfel, în acest curs al lui Andrei Vizanti:

a) O foarte puternică răsfrîngere a preocupărilor și problemelor în jurul cărora și-a concentrat discuțiile sale, referitoare la perioada feudală din *Istoria literaturii romîne*, profesorul V. A. Urechia, în cursurile lui ținute în

88) In 1867, la Madrid, A. Vizanti publică deja o lucrare în limba spaniolă: *Estudios criticos sobre los origines de los Rumanos, por Don A. Vizanti*, Madrid, 1867. In 1868, A. Vizanti își trece licența la Universitatea Centrală din Madrid, publicîndu-și în același an teza sa în limbă spaniolă: *Breve noticia sobre la historia de la Rumania, por Don A. Vizanti*, Licendiado en Filosofia y Letras de la Universidad Central, Madrid, 1868.

89) A. Vizanti, *Literatura romînă (Istoria politică și literală a romînilor)* curs ținut la Univ. din Iași, copiat sau notat manuscris de T. T. Burada, păstrat la Bibl. Centr. Univ. „M. Eminescu" Iași, Mss. nr. 285 > 155 în 8⁰, cota IV—29.

ultimii 2 ani de profesorat la Iași (1862—1864). Uneori pare aproape o reluare a acestora, deși este evidentă încercarea de a aplica o nouă sistematizare a materiei și de a enunța noi puncte de vedere.

b) O deosebit de accentuată influență a viziunii progresiste a lui V. A. Urechia, în legătură cu unele aspecte ale discuției despre literatura noastră orală populară, pe linia continuării tradiției de la 1848, în cadrul acestui curs al lui Vizanti, ca și în lecțiile fostului său profesor și predecesor la Catedră.

c) Lipsa, în capitolul introductiv al acestui curs (cap. 25, în *Mss. cit.*) a considerațiilor teoretice generale, prin care Andrei Vizanti își va introduce cursul la reînceperea activității didactice la Catedra ieșeană, în 1869 [90]) și care, cu siguranță, în cursurile sale ținute după această dată mai departe, vor fi întotdeauna reluate în lecțiile introductive.

De altfel, respectivele considerații introductive ale cursului din 1869 ne duc și la constatarea unei evoluții a lui A. Vizanti, față de nivelul înregistrat în cursurile consemnate în notițele manuscrise ale lui T. T. Burada. Această evoluție este vizibilă atît în privința orizontului de cultură generală, a maturității de gîndire și a cunoștințelor de specialitate, cît și a posibilităților didactice ale prof. A. Vizanti, — față de nivelul problematicii în lecția introductivă din cursul consemnat de T. T Burada, în manuscrisul aflat actualmente la Biblioteca Centrală a Universității din Iași [91]).

În cele 166 de pagini ale Mss. 285, cursul lui A. Vizanti cuprinde, în prima lui jumătate [92]), lecții de *Istoria Romînilor*. În finalul acestora se atinge o veche preocupare patruzecioptistă, „chestia proprietății" (susținînd dreptul istoric al țărănimii la împroprietărirea cu pămînturi), pornind de la „situația țărănimii la întemeierea Țărilor romîne" [93]) și folosind ca izvoare istorice unele materiale publicate în «Magazinul istoric pentru Dacia» al lui Bălcescu și Laurian. Prelegerile de istoria romînilor, încheiate prin discutarea

—

90) v. ***Discursulŭ d-lui A. Vizanti licențiatŭ în Filosofiă și Litere, la inaugurarea cursului său de Lit. Rom. de la Fac. de Litere din Iași***, Iassi, 1869.

91) Un ultim argument care se adaogă, pentru a proba, în cele din urmă, valabilitatea datării propuse, este în legătură cu datele biografiei lui T. T. Burada. Absolvent al clasei a VII-a (ultima) a Colegiului din „Acad. Mih." în 1860, student la Fac. filozofică în primul an de existență a Universității ieșene (1860—61) (cf. notărilor ce însoțesc datele, pe p. finale ale celor 2 Mss. citate: nr. 191, III—191 și nr. 666, V—54, de la B.C.U. Iași), T.T. Burada a urmat apoi dreptul, între 1861—65, la Paris. Reîntorcîndu-se în țară, la Iași, în 1866, a fost numit în cele din urmă, în același an, judecător de instrucție la Roman. Abia mai tîrziu, după războiul pentru independență, T.T. Burada, va reveni la Iași, de data aceasta în funcția de Consilier la Curtea de Apel din Iași (cf. L. Predescu. *Enciclopedia Cugetarea. Material romînesc. Oameni și înfăptuiri*, Buc., 1940, p. 144). *Plecînd de la aceste date, considerăm că în anul 1866, în răstimpul petrecut după întoarcere, la Iași și pînă la primirea numirii sale ca magistrat la Roman*, T. T. Burada a putut fi interesat să cunoască și să-și consemneze chiar în scris cursul de ***Istorie politică și literală a Romînilor*** ținut atunci la Fac. de lit. și filoz. de noul profesor (suplinitor) A. Vizanti. Deși își încheiase studenția, T. T. Burada putea face aceasta determinat pe de o parte de interesul continuu pentru studiu care-l caracteriza, fiind încă și sub influența ritmului de muncă intelectuală susținută în care-și organizase viața în anii de studii la Paris, pe de altă parte, de un obicei răspîndit între intelectualii Iașului acelei vremi, de a audia sau cerceta alături de studenți anumite cursuri de la Fac. de lit. și filoz. a Universității.

92) *Mss. cit.* (nr. 285, IV—29 Fondul T.T. Burada, B.C.U. „M. Emin." Iași) p. 1—92.

93) *Mss. cit.*, p. 87.

formării principatului Valahiei și Moldovei, sînt urmate de expuneri consacrate problemelor de *Limba romînă*. În cuprinsul acestora [94]) se discută (în cap. 22 : *Limba romînă)*, formarea limbii romîne, accentuîndu-se și în cursul lui Vizanti, ca și în acela al lui V. A. Urechia, prezența elementului autohton, traco-dacic, peste care s-a suprapus limba latină „rustică" (populară). Asemenea fostului său profesor, Andrei Vizanti recunoaște și el importanța influenței vechi slavone și a unei influențe slave mai noi (ruse), în formarea limbii romîne, ca și în cultura noastră, subliniind că aceste „straturi" de influență (cum le numește el) nu alterează „fundamentul daco-latin" [95]) al limbii noastre. În aceeași parte a cursului lui Vizanti, se consacră apoi două capitole (cap. 23 și 24) referitor la probleme de actualitate atunci : „Caracterele scrierii limbei romîne" și „Sistemele de scriere" (etimologică, fonetică și mixtă). Profesorul Vizanti formulează, în concluzia respectivei părți din acest curs al său, „objecțiuni" la diversele puncte de vedere exprimate în epocă asupra ultimelor chestiuni discutate (caracterele și sistemele de scriere) și, ca și antecesorul său, combate etimologismul latinizant.

După aceste expuneri de domeniul istoriei poporului și al istoriei limbii noastre, cursul lui A. Vizanti, în manuscrisul citat, se continuă [96]) cu prelegerile consacrate *Literaturii romîne*, precedate de o prezentare pregătitoare, dezvoltată într-un capitol (cap. 25) intitulat : „Introducere și diviziuni". Influențat și sub acest raport de ideile fostului său profesor care, în lecțiile lui introductive, trasînd perspectiva sistematizării materialului istorico-literar în prelegerile cursului său, declara că se va ocupa „egalminte de producerile limbei literare în proză și în versuri" [97]), Andrei Vizanti împarte — pur și simplu — literatura romînă în : 1. Poezie și 2. Proză [98]). Apoi, fără a mai trece prin ezitările care-l încercaseră pe V. A. Urechia referitoare la sfera obiectului *Istoria literaturii romîne*, discipolul acestuia, Andrei Vizanti, integrează de la început poezia folclorică în cadrul preocupărilor istoricului literaturii noastre. Sub denumirea de : *poezia spontanată* („adecă aceea care decurge din fantazia necalculată" [99]), Vizanti introduce poezia noastră populară ca o primă „diviziune", în cadrul studiului poeziei romîne, alături de o a doua „diviziune" din sistematizarea lui : *poezia erudită* (creația scriitorilor, oameni de cultură).

Afirmațiile profesorului A. Vizanti asupra poeziei noastre folclorice sînt sub vădita influență a ideologiei patruzecioptiste. Aceasta, fie indirect, prin ideile maestrului său, V. A. Urechia, entuziastul adept al concepțiilor lui Mihail Kogălniceanu, fie direct, prin V. Alecsandri și prin scriitorul postpatruzecioptist, continuator al ideilor curentului istoric și popular, Alexandru

94) *Mss. cit.*, p. 92—109.
95) *Mss. cit.*, p. 93 și 95.
96) *Mss. cit.*, p. 109—166 (La p. 166, Mss. se întrerupe, lăsînd neterminat cap. consacrat cronicarului Miron Costin).
97) V. A. Urechia, *Schițe de Ist. lit. rom.*, *op. cit.*, p. 7 (V.A.U. are grijă să precizeze, însă, „diferența dintre poezie și versificațiune").
98) *Mss. cit.*, cap. 25 („Introducere și diviziuni") p. 109—112.
99) *Mss. cit.*, p. 109.

Odobescu, din care citează[100]) în acest capitol[101]) al cursului său. În acest sens, reține atenția aprecierea pe care o face profesorul Vizanti în legătură cu poezia noastră populară, ca document privind viața poporului nostru, ca depozitară a tezaurului limbii noastre și izvor de bază al inspirației poeților noștri: „Limba romînă — afirma Vizanti — a fost exilată din palat, biserică, saloane, administrație etc. și întocmai ca o pasere rătăcită își alesese locuința în bordeiul țăranului, acolo numai armoniele și zefirul cel dulce părea că mai arată că trăiesc; *această comoară este mult timp ascunsă, pînă cînd licăririle ei întîmpinară ochii poeților* cari o scoase la lumină; aceste licăriri *sînt poeziile populare și dacă sîntem mîndri cu ceva, aceasta este fără îndoială poezia populară*"[103]) (subl. n.).

Sub unele aspecte, însă, în activitatea sa didactică A. Vizanti a înregistrat rezultate negative, ca urmare a influenței ideilor și îndemnurilor lui V. A. Urechia. Așa, de exemplu, în cursul său V. A. Urechia, după ce constata atestarea în diferite texte vechi a „existenței în sec. al XV-lea și al XVI-lea a unor genuri de compozițiuni, aparținînd literaturei nescrisă, precum: cimilituri, proverbii, cîntece, colinde"[104])... adresa discipolilor săi un îndemn, în fond neîntemeiat științific: „Ar fi o interesantă lucrare aceea ce ș-ar propune cercetarea și fixarea în literatura noastră nescrisă populară a ordinei straturilor ce se suprapun unul altuia ca tărîmurile ce fac objectul studiilor geologului"[105]). Procedînd în consecință, A. Vizanti, în lecțiile sale consacrate poeziei noastre folclorice, împarte folclorul „în perioade, după epocele în care se naște" și stabilește trei perioade: 1. periodul eroic (sau al *Tatarului)*; 2. periodul fanariotic (sau al haiduciei) și 3. periodul modern[106]). Criticabilă și sub raportul criteriului neomogen pe care se bazează, împărțirea aplicată de Vizanti poeziei noastre populare după „epocele în care se naște" rămîne complet eronată, neștiințifică, contrazisă și negată prin înseși caracterele specifice folclorului: oralitatea și circulația colectivă. În adevăr, nu numai circulația colectivă a poeziei populare pe o arie folclorică duce la schimbarea ei prin adaosul unor noi elemente sau reducerea altora, ci — cu atît mai mult — colportajul oral din generație în generație, din secol în secol și chiar dintr-o orînduire în alta îi schimbă înfățișarea, făcînd aproape cu neputință determinarea epocii în care-și are originea un text dat sau o anume specie folclorică.

---

100) Faptul că în acest curs al său, în legătură cu aprecierea folclorului, pe linia 48-ismului, Vizanti citează doar pe Alecsandri (prin Prefața la *Poezii pop. ale rom.)* și pe Odobescu (probabil pe baza publicării, în «Rev. romînă» din 1861, a art. *Cîntece poporane ale Europei răsăritene mai cu seamă în raport cu țara, datinele și ist. rom.)* — poate constitui un argument în plus, în privința fixării datei Mss. 285, în timpul suplinirii catedrei anterior plecării sale în străinătate (1865—67). Credem aceasta, deoarece, dacă ar fi fost un curs de după 1869, n-ar fi lipsit, desigur, citarea și a lui Al. Russo (prin art. său, de larg ecou, *Poezia populară*, publicat postum în 1867, în «Foaia de Bucovina»).

101) Cap. consacrat poeziei populare se cuprinde, în *Mss. cit.*, între p. 112—119.

102) *Mss. cit.*, p. 117.

103) *Mss. cit.*, p. 115.

104) V. A. Urechia, *op. cit.*, p. 62.

105) Idem.

106) A. Vizanti, *Mss. cit.*, p. 114.

În același fel, pornind de data aceasta de la o idee justă, chiar progresistă, însușită de la fostul său profesor Urechia, Andrei Vizanti ajunge la concluzii și afirmații profund eronate și în partea următoare din cursul său (partea finală [107]) în *Mss. cit.)* în care cuprinde lecții de literatură romînă din perioada feudală. Aderînd la ideea justă exprimată în cursul lui V. A. Urechia, că „literatura este espresiunea fidelă a societății, . . . cum este poporul, așa e literatura sa“ [108]), dar, în același timp, considerînd în mod eronat că istoria poporului nostru înregistrează o schimbare fundamentală „ o dată cu sec. XVII“ [109]), A. Vizanti fixa greșit o dată cu începuturile sec. al XVII-lea și începuturile literaturii romîne moderne. În felul acesta, după ce se ocupase anterior despre *Istoria și literatura romînă din sec. XV, XVI*, discutînd, sub diviziunea : Proza (în cap. 28, 29 și 30 ale *Mss. cit.)*, scrieri, manuscrise și tipărituri, în limbă slavă și romînă, cu caracter religios și istoric din aceste veacuri, cronica putneană și variantele ei, falsa cronică a lui Clanău-Huru, învățăturile lui „Neagu Basarab“, tipăriturile lui „Coresi diacon“. „Tordași“ — Palia —, Andrei Vizanti își introduce partea următoare a cursului sub titulatura generală : *Istoria și literatura modernă a romînilor* [110]).

Divizînd arbitrar, fără temei științific, literatura romînă din perioada feudală, — Vizanti discută de fapt (cum e și firesc) în cadrul așa-numitei, de el : „literaturi moderne“, aceleași aspecte specifice ale literaturii romîne vechi care-l preocupaseră și pentru sec. XV, XVI și pe care acum le dezvoltă prin manifestările literaturii noastre din sec. al XVII-lea. Se cuprind aci „Cărțile tipărite în romînește și autorii lor“, în sec. al XVII-lea, în Moldova (Varlaam și Dosoftei) și literatura istoriografică în limba romînă în sec. al XVII-lea („Cronicele romînești“). În legătură cu acestea din urmă, A. Vizanti tratează mai pe larg „Cronica vornicului Ureche“ și „Miron Costin“, introducînd însă, fără logică, între dezvoltările corespunzătoare, o reluare a discuției cu privire la Dosoftei, de care se mai ocupase și într-un capitol special [111]) : *Poezia erudită* (Dosoftei și Miron Costin).

Mai promițătoare, se arăta, în toate privințele, reluarea activității didactice a lui Andrei Vizanti, în 1869. În cuprinsul celor două prelegeri inițiale din 1869, tipărite sub titulatura : *Discursulu D-lui A. Vizanti, licențiatu în Filosofiă și Litere, la inaugurarea cursului său de Literatură romînă de la Fac. de Litere din Iași* [112]), Andrei Vizanti dezvolta, ca și odinioară V. Alexandrescu-Urechia, în cadrul unor considerații introductive cu caracter teoretic literar, unele însemnate teze progresiste, pe linia ducerii mai departe a ideilor înaintate patruzecioptiste. Nu se poate trece cu vederea, că și în aceste împrejurări, în urma reîntoarcerii în țară, în 1869, după obținerea licen-

107) A. Vizanti, *Mss. cit.*, p. 119—166.
108) A. Urechia, *op. cit.*, cap. I, p. 3.
109) A. Vizanti, *Mss. cit.*, cap. 31. Felul cum înțelegea Vizanti această, considerată de el, schimbare fundamentală a vieții poporului și a istoriei noastre este profund neștiințific. Problema periodizării istoriei poporului nostru a fost elucidată, de pe pozițiile științifice, de către cercetătorii actuali și nu este cazul să mai insistăm aici asupra ei.
110) A. Vizanti, *Istoria politică și literală a romînilor, Mss. cit.* (Titlul general : Istoria și literatura modernă a romînilor, precede cap. 31).
111) Idem, cap. 27.
112) ... Iassii, tip. Goldner, 1869.

ței în litere și filozofie la Universitatea Centrală din Madrid, redeschizîndu-și, ca profesor titular acum, cursul de Literatură romînă la Univesitatea ieșeană, A. Vizanti se încadrează în mare măsură în limitele continuării ideilor preluate de la profesorul V. A. Urechia al cărui discipol se și declară cu prilejul Discursului inaugural [113]). Pornind de la modelul știut, considerațiile introductive, cuprinse în primele două lecții ale lui Vizanti din 1869, încercau totuși să reprezinte o explicare de poziție nouă și personală față de problemele care urmau să fie obiectul discuției cursului de literatură romînă. De asemenea, rostul acestor considerații introductive era, totodată, și de a exprima tentativa spre fixarea unei metode superioare de lucru și de a ocaziona o precizare a înțelesului pe care A. Vizanti îl dădea, în concepția sa, obiectului de studiu al cursului său. Astfel, încadrîndu-se tendințelor înaintate ale contemporaneității lui, Andrei Vizanti reia ideea progresistă, pe care am întîlnit-o și în aserțiunile de domeniul teoriei literare în cursurile lui V. A. Urechia, despre „*literatura ca espresiune fidelă a stărilor sociale în epoce determinate*“ [114]). În același timp, el reînnoește și alt punct de plecare al discuțiilor teoretice ale fostului său profesor, referitor la elementele constitutive ale operei literare și raportul dintre ele. Istoricul literar și criticul literaturii, declară Vizanti: „trebuie să aibă în vedere 3 lucruri: ***vorba***, ***ideea*** exprimată prin ea și ***opera***, care ***nu e decît armonisarea celor două dintîi***“ [115]). Ca urmare — considera Vizanti — istoricul și criticul literar trebuie să aplice cunoștințe de domeniul filologiei, filozofiei și istoriei, pentru a putea face aprecierea adevăratei valori a operelor literare. Pe lîngă „limba autorului“ (filologie) și „teoria artei sub a căria dominiu cade opera de care aru fi vorba“ (filozofie), criticul și istoricul literar trebuie mai ales — și aici se adaogă formularea nouă, orientată de asemenea progresist, a lui Vizanti — „să cunóscă spiritulu timpului în care a trăitu și a scrisu autorulu“ [116]).

Originea acestei concepții este, fără îndoială, comună, la Vizanti și V. A. Urechia, prelungind în epoca lor ideile patruzecioptiste pornite de la «Dacia literară» a lui M. Kogălniceanu și «Romînia literară» a lui V. Alecsandri, dar, pe de altă parte, concepția lor nefiind străină nici de critica sociologică occidentală (franceză) contemporană lor.

În privința aspectului pozitiv, înaintat, al concepției lor, în aceste considerații introductive cu caracter teoretic literar, — în Discursul său inaugural din 1869, Andrei Vizanti își depășește maestrul, prin situarea lui realistă în înțelegerea conceptului de „frumos“. În timp ce V. A. Urechia eșua în idealism prin afirmarea acelui criteriu al „frumosului absolut, idealului, sublimului“, în „estetica literelor“, A. Vizanti afirmă criteriul „*frumosului realisatu în viația socială*“. În prelegerea sa de deschidere a cursului din 1869, Vizanti declara clar: „*Cînd frumosulu **realisatu în viația** socială* e ma-

---

113) A. Vizanti, *Discursul. . .*, *op. cit.*, p. 3.
114) *Idem*, p. 30.
115) *Ibidem*.
116) *Ibidem*.

nifestat prin cuventare (limbă), fiă acésta scrisă sau vorbită, fiă în prosă séu poesiă, atunci ne aflăm pe terenulu Literaturei" [117]).

Ideea, despre valoarea literaturii ca document social, — vechi punct din ideologia progresistă a patruzecioptiștilor, — este de asemenea și în cursul din 1869 susținută de către profesorul Vizanti. După ce afirmase, în prelegerea inaugurală, că „literatura e necesară și d'un mare folosu", sugerînd în felul acesta rostul social al ei, în aceeași expunere sublinia, ceva mai departe, și valoarea documentară a literaturii: „într-ânsa — se exprima Vizanti — pe lîngă faptele generale, ideele și sentimentele vécului, mai aflămu și viața privată, cu tóte usurile și secretele popóreloru respective" [118]).

În sfîrșit, după ce se situează tot realist și în încercarea sa de a-și fixa o metodă superioară de lucru în cadrul „sciinței istorico-literare" [119]), considerînd ca „cea mai avantajoasă și mai rațională totu odată, metoda mixtă, adecă aceea care combină teoria cu esperiența" [120]), profesorul A. Vizanti își îndreaptă atenția spre ultimul obiectiv propus în aceste considerații introductive: precizarea concepției sale asupra obiectului disciplinei *Istoria literaturii romîne*. El se află și din acest punct de vedere pe pozițiile ideologice înaintate ale vremii, reamintind necesitatea strînsei legături a „istoricì literare... cu istoria popóreloru" și bazîndu-se și în aceasta pe definiția literaturii ca „espresiune a societății". Ca atare, „istoria literaturei", în concepția sa, „departe de a se mărgini numai la simpla ordinare și espozițiune a fenomenelor literare" [121]), trebuia să aibă în vedere punerea în lumină „a culórei, tendințeloru și ideeloru dominante care cu atîta fidelitate se consémnă prin Literatură" [122]).

Deși atitudinea prof. Andrei Vizanti, în această fază, încă a începuturilor activității lui didactice, pare cu precădere orientată spre realism și atrasă de pozițiile progresiste în lupta dintre cele două culturi în cadrul culturii noastre naționale atunci, totuși unele tendințe spre aplicarea eronată a ideilor teoretico-literare progresiste sînt evidente, ușor sesizabile. Așa este, de exemplu, tendința de a aluneca de fapt spre pozițiile antirealiste, prin interpretarea definiției „literaturii ca espresiune fidelă a societății" în sensul de „fotografie" a realității" [123]), sau posibilitatea devierii spre istorism, prin exagerarea legăturii literaturii cu istoria poporului, atribuind literaturii valoare documentară istorică, pînă la a o considera „unu isvoru nesecabilu pentru analele unui poporu" [124]).

Orientarea progresistă și bunele-i intenții, în privința unei munci „serioase și conștiincioase" [125]), au fost însă anulate tocmai prin lipsa consecvenței pe parcursul desfășurării activității lui Andrei Vizanti, în cei 33 de

117) A. Vizanti, *op. cit.*, p. 44.
118) A. Vizanti, *Discursul...*, *op. cit.*, p. 32—33.
119) *Idem*, p. 48.
120) *Idem*, p. 49.
121) Idem, *op. cit.*, p. 50.
122) A. Vizanti, *Discursul...*, *op. cit.*, p. 52.
123) *Idem*, p. 30.
124) *Idem*, p. 32.
125) Idem, *Discursul inaug....*, *op. cit.*, (1869), p. 51.

ani cît a fost titular al Catedrei de literatura romînă de la Universitatea din Iași. Pînă în 1898, cînd a demisionat, în legătură cu alte împrejurări, exterioare vieții universitare [126]), Andrei Vizanti a lipsit adeseori ani întregi de la Catedră, fiind înlocuit prin supliniri diverse, în vreme ce el era atras tot mai mult de alte activități și în primul rînd de aceea în cadrul partidului liberal al burgheziei, în această epocă de strădanie a forțelor reacționare ale timpului pentru consolidarea monstruoasei coaliții.

Poziția lui progresistă, de intelectual încadrat liniei liberalismului burghez, cu aspectele pozitive și limitele caracteristice, este încă prezentă și în cuprinsul cursului preluat, în anul 1877—78, de la suplinitorul său D. Petrino, intitulat: *Poeții și prozatorii romîni pînă în veacul al XIX-lea* și reluat, sub titlul: *Poeții și prozatorii romîni de la începutul veacului XVIII. pînă la 1832* [127]), în anul Universitar 1878—79.

Lipsa prof. A. Vizanti de la Catedră a devenit, în urmă, atît de obișnuită încît, de exemplu, prezența sa la cursuri în 1889—90 era semnalată de colegi ca un fapt surprinzător și... îmbucurător [128]). Demisia lui Andrei Vizanti, în 1898, venea, așadar, să încheie și oficial o carieră didactică despre care, în fapt, de multă vreme se știa că încetase de a mai fi o preocupare pentru cel ce, de peste 3 decenii, deținea, ca titular, în condițiile arătate, Catedra de literatură romînă de la Fac. de litere și filozofie a Universității ieșene. În timpul absențelor îndelungate ale lui A. Vizanti și apoi după retragerea lui, catedra a fost suplinită, rînd pe rînd, de D. Petrino, A. Lambrior, Aron Densușianu și A. Philippide.

D. Petrino, care l-a suplinit pe Vizanti în 1876—77 și începutul anului școlar 1877—78, își începuse studiile în Rusia în limba rusă și franceză. Și-a însușit apoi și limba germană în Bucovina de sub stăpînirea imperiului austro-ungar, unde a învățat în același timp și limba și literatura romînă, „sub direcțiunea unui profesor romîn. *Nicolae Sbiera*, unul dintre cei mai fervenți elevi ai lui Aron Pumnul" [129]). „Pasiunea arătată atunci pentru studiul literaturii romîne", din care memorizase cu „entuziasm" bucăți întregi ale unor scriitori ca „Alexandrescu, Alecsandri, Bolintineanu, Mureșianu și alții" [130]), i-a fost de folos după 1875. după venirea la Iași, — în cadrul lecțiilor sale la Facultatea de litere, ca suplinitor al Catedrei de literatură romînă. În cursul, început de el în 1877—78 și pe care îl ținuse, fără îndoială și în primul an de suplinire (1876—77): *Poeții și prozatorii romîni pînă în veacul al XIX-lea* (sau, mai exact, cum rectifică, în anul următor, titularul catedrei. Vizanti: ... „pînă în veac. XIX, inclusiv un număr de ani din prima jumătate a veac. XIX), s-au reflectat cu siguranță ideile patriotice insuflate de profesorul Sbiera, discipol al *patruzecioptistului* ardelean, Aron Pumnul. Nu este exclus, ca, pe de altă parte, în unele lecții ale sale să se fi răsfrînt și unele note naționaliste, ecou al formației sale sub

126) v. Nota noastră, nr. 42, p. 7.
127) cf. *Anuarul gen. jub. 1911, op. cit.*, p. CVIII.
128) *Idem*, p. CV.
129) G. Sion, *Suvenire despre poetul D. Petrino*, reprod. (din «Revista nouă», an. IV, 1891) în vol. D. Petrino, *Poeme*, Iași, s.a., p. 4.
130) G. Sion, *op. cit.*, p. 4.

îndrumarea aceluiași N. Sbiera, discipol — totodată — și al *latinistului* A. Pumnul.

În anul universitar 1879—80. Catedra de literatură romînă a facultății de litere și filozofie de la Universitatea din Iași a fost suplinită de Alexandru Lambrior. Absolvent, mai întîi, al vechii „Academii“, acesta, după ce fusese un timp profesor la Botoșani, plecase în Franța unde făcuse studii strălucite între anii 1875—78. El ocupa, de la întoarcerea în țară, cu începere de la 1 oct. 1878, Catedra — proaspăt înființată — de limba și literatura romînă, la Liceul național și, din 1879, ținea un curs liber de filologie la Universitatea din Iași[131]). „Om foarte inteligent și învățat“[132]), A. Lambrior a demonstrat prin studiile scrise de el „metoda cea științifică“ și „respectul față de subiect și adevăr“[133]).

A. Lambrior a dezvoltat, ca suplinitor al Catedrei de literatura romînă a lui Vizanti, de la 25 febr. 1880, un număr de prelegeri, intitulate: *Originile limbii romîne. Viața politică și dezvoltarea literară în veacurile XVI, XVII și XVIII. Cercetări speciale asupra cronicelor romînești și a literaturii bisericești. Poezia populară*[134]). În privința contribuției în problemele de istoria limbii noastre, prin cercetările sale întreprinse în această direcție, se știe că A. Lambrior este cel dintîi care a dat o expunere „clară și completă despre istoria limbii romîne“. De asemenea, prin aceleași cercetări ale sale, „servindu-se de rezultatele lui Hasdeu și Cihac“, A. Lambrior „a căutat să ridice studiul limbii romîne la nivelul filologiei romanice contemporane“[135]). În direcția literaturii orale populare, interesul lui A. Lambrior era tot atît de pasionat ca și acela pentru limba poporului din mijlocul căruia se ridicase. Unul dintre primele sale articole publicate, datînd din 1874, fusese consacrat unor probleme de „Literatură poporană“[136]), iar G. Panu, în *Amintirile sale de la Junimea din Iași*, vorbind despre A. Lambrior, îl caracterizează ca fiind însuflețit, o dată cu „un cult al limbii vorbite de țăran“ și de „*entuziasmul pentru tradițiile, poveștile și literatura poporului și de încrederea că pe aceste baze trebuie să ducem mai departe cultura*“[137]) (subl. noastră). În sfîrșit, privitor la problemele cursului lui Lambrior, incluse sub titulatura: *Viața politică și dezvoltarea literară în veacurile XVI, XVII și XVIII. Cercetări speciale asupra cronicelor romînești și a literaturei bisericești.* — interesantă indicație în această direcție cuprind materialele literare din *Cartea de citire*[138]), antologia sa de texte în litere cirilice scrise în deosebite veacuri, pe care el a precedat-o de o „Introducere asupra limbei românești“ Așa cum însuși Lambrior declară în

---

131) Gr. Scorpan, *Acad. Mih. și curentele literare ale vremii*, în vol. *De la Acad. Mihăileană la Liceul Național*, *op. cit.*, p. 312.

132) I. Șiadbei, *Alexandru Lambrior*, Iași, Ed. V. Rom., s.a., p. 4.

133) I. Șiadbei, *op. cit.*, p. 6—7.

134) Cf. *Anuarul jubiliar*, 1911, p. CVIII.

135) I. Șiadbei, *op. cit.*, p. 16.

136) A. Lambrior, *Literatura poporană: Pilde, povățuiri, cuvinte adevărate și povestiri adunate de D-lui Vornicul Iordachi Golescu, fiul răposatului banul Radu Golescul*, în «Conv-lit.» din 1874, p. 66—83.

137) G. Panu, *op. cit.*, p. 151.

138) A. Lambrior, *Bibliotheca instructivă. Carte de citire (Bucăți scrise cu litere chilirice în deosebite veacuri) cu o introducere asupra limbei romînești*, Iași, 1882.

Introducere, el a avut în vedere — în antologia de texte cirilice şi desigur şi în prelegerile corespunzătoare ale cursului său, — „monumentele literare ale sec. XVI, XVII şi XVIII" [139]), acordînd o atenţie deosebită „cronicarilor moldovei" [140]) şi scriitorilor „de la sfîrşitul veacului trecut" (XVIII) [141]), inclusiv lui Ienăchiţă Văcărescu din Ţara Romînească şi reprezentanţilor Şcolii Ardelene (în special lui Şincai). Rolul lui A. Lambrior, prin scurta-i activitate didactică desfăşurată la Catedra de literatură romînă în timpul suplinirii lui Vizanti, este — credem — foarte important, deoarece, prin seriozitatea pregătirii sale în specialitate şi prin pasiunea pentru cercetarea ştiinţifică — aşa cum pe drept cuvînt remarca un contemporan al său în 1882 — el a putut să determine „entuziasm în tinerimea studioasă, pentru această ramură ştiinţifică" [142]) pe care a predat-o.

Aron Densuşianu, profesorul titular, cu începere din 1883, pentru Limba şi literatura latină la Facultatea de litere şi filozofie a Universităţii din Iaşi, a suplinit timp îndelungat Catedra de literatură romînă, al cărei titular era Vizanti. Se cunoaşte că el a îndeplinit, în calitate de suplinitor, obligaţiile didactice la specialitatea Literatura romînă, vreo trei ani înainte de 1885, apoi adeseori, pînă în 1898, cînd, demisionînd Vizanti, Catedra de literatură romînă i-a fost încredinţată în mod oficial spre suplinire, în anul şcolar 1898—99. Materialul lecţiilor sale pentru disciplina noastră este cuprins în cartea sa: *Istoria limbei şi literaturei romîne* [143]) care s-a completat apoi cu articolele grupate în volumul: *Cercetări literare*. Cartea: *Istoria limbei şi literaturei romîne*, ca şi volumul: *Cercetări literare*, ale prof. Aron Densuşianu, oferă posibilitate cercetătorului de astăzi să ia cunoştinţă de poziţia pe care s-a situat autorul lor ca propunător al disciplinei Literatura romînă la Universitatea ieşeană. În primul rînd, cercetarea cuprinsului *Istoriei limbei şi literaturei romîne* demonstrează — cum s-a şi remarcat de contemporanii lui A. Densuşianu — o preocupare excepţională pentru „sistemă riguroasă şi concentrată" [144]) Materia este divizată în 1. *Partea generală* şi 2. *Partea specială*. *Partea generală* este, la rîndu-i, împărţită în: a) *Istoria limbei romîne* şi b) *Periodizarea istoriei literaturei romîne* (stabilind 4 *perioade*: I. an 107—1544 e.n. — apariţia primului text tipărit în limba romînă; II. 1544—1780, — data apariţiei primei gramatici romîneşti; III. 1780—1860, — perioada renaşterii naţionale; IV. 1860 — pînă în contemporaneitatea autorului. *Partea specială* dezvoltă istoria literaturii romîne în cadrul unei împărţiri pe 4 *secţiuni*: 1. *Lit. populară*; 2. *Proza*; 3. *Poezia*; 4. *Literatura dialectelor*. În interiorul fiecăreia dintre acestea, se aplică o împărţire pe *epoci* istorice: 1. Pînă la anul 1330; 2. — 1700; 3. — 1860, — iar în fiecare epocă istorică stabilită de el, urmăreşte apoi şi analizează producţiile literaturii noastre, după

139) A. Lambrior, *Introducerea asupra limbei rom.*, în *op. cit.*, p. 1.

140) A. Lambrior, Prefaţa la *Carte de citire*, *op. cit.*

141) *Idem*.

142) v. *Dare de seamă asupra vol. Carte de citire, cu o introd. asupra limbei romăneşti*, în «Convorbiri lit.» an. XV (1882), p. 484.

143) Ed. I, Iaşi, 1885; Ed. II (amplificată), Iaşi, 1894.

144) Ion Bogdan, *Despre Istoria limbei şi lit. rom., de A. Densuşianu* (1885), dare de seamă critică, în «Convorbiri literare», an XIX (1885), nr. 1 din aprilie, p. 679.

genuri. Dispozițiunea materialului, în felul arătat, în încercarea sa de sistematizare a istoriei noastre literare, este profund criticabilă, ca fiind orientată după un criteriu neștiințific și uneori (cum e cazul la împărțirea *Părții speciale* în cele *4 secțiuni)* și neomogen. De asemenea și poziția autorului față de problemele puse în discuție, atît referitoare la partea de istoria limbii cît și cele referitoare la istoria literaturii romîne, se demonstrează, într-o analiză atentă, ca fiind eronată și, în multe privințe, nu numai neștiințifică, ci chiar reacționară. Așa, de exemplu, în problemele istoriei limbii romîne, orientîndu-se pe o linie latinizantă, A. Densușianu afirmă, în chip cu totul greșit, că limba romînă ar fi o continuare directă a „limbei arhaice latine", considerînd că „limba latină a fost mai conservativă în Dacia decît în celelalte provincii ale imperiului roman" și că „formațiunea limbei romîne era deja determinată în sec. VI", înaintea amestecului cu elementul slavon. Și în discutarea problemelor istoriei literaturii noastre, determinat de o orientare naționalistă, extremă, A. Densușianu a comis grave erori, apoteozînd de pe această poziție pe Andrei Mureșianu și pe D. Bolintineanu, ca „cei mai însemnați dintre poeții noștri". Nu numai această poziție explică greșelile lui în caracterizările scriitorilor noștri, ci, în unele cazuri, determinat de „tendințe și patime personale" [145]), cum atrăgea atenția Hasdeu într-un raport al Academiei, a emis judecăți de valoare cu totul necorespunzătoare adevărului științific din punctul de vedere istoric literar. Așa se explică „coborîrea lui Alecsandri la rangul poeților lirici de a doua mînă" [146]) sau, în ed. a II-a a *Istoriei limbei și lit. rom.*, în cap. *Mihai Eminescu* [147]), în art. critic detaliat, publicat în «Rev. crit.-lit.» nr. 5—6 din 1891 și în *Scrisorile literare*, integrate în vol. *Cercetări literare*, negarea valorii poeziei lui Mihail Eminescu.

În sfîrșit, o altă categorie de erori, în cursul de *Istoria limbei și literaturei romîne* a prof. Aron Densușianu, s-a datorat, cum iarăși a subliniat Hasdeu, în raportul menționat: „necunoașterii depline și adînci a subiectului" de specialitate discutat. Așa este cazul, în cadrul problemelor de literatură romînă din perioada feudală, cu savant construita demonstrație a paternității lui Nestor Ureche [148]) și negarea paternității lui Grigore Ureche, în legătură cu prima cronică moldovenească în limba romînă: *Letopisețul Țării Moldovei, de la Dragoș Vodă pînă la Aron Vodă*. Problema a fost, între timp, elucidată prin contribuția cercetătorilor ulteriori, care au recunoscut și demonstrat paternitatea lui Grigore Ureche asupra celei dintîi cronici în limba romînă din Moldova care ni s-a păstrat.

---

145) B. P. Hasdeu, *Raport despre Ist. limbei și lit. rom. de A. Densușianu*, în «Analele Acad.» seria II, tom. VIII, 1885—86, Secț. I, p. 204.

146) I. Bogdan, *op. cit.*, p. 695.

147) A. Densușianu, *Ist. limbei și lit. romîne*, Ed. a doua, Iași, 1894, p. 301—303.

148) Insuși Hasdeu, de altfel, atribuise, în 1872, această cronică lui Nestor Ureche, v. «Arhiva ist. a Rom.» I, p. 117 și «Columna lui Traian», III, 1872, p. 274.

Sînt, cu toate aceste erori, și unele aspecte pozitive, chiar deosebit de importante, în activitatea prof. Aron Densușianu în domeniul disciplinei Literatura romînă. Un prim punct care se impune reținut ca atare este antijunimismul lui A. Densunșianu (determinat, între altele, de ura sa împotriva filogermanismului junimist) și, în chip special, „antimaiorescianismul" său, dacă se poate spune astfel. În legătură cu aceasta, de însemnătate deosebită apar observațiile și replicile antijunimiste ale lui A. Densușianu în art. *Critica unei critice* și în *Scrisoarea XVI* (din vol. *Cercetări literare*). Combătînd afirmațiile antirealiste ale criticii maioresciene, A. Densușianu riposta, între altele: „Dacă poeții de pîn-acum ai popoarelor ar fi urmat teorii ca ale d-lui Maiorescu... poesia, în loc de a reprezenta epocele spiritului omenescu, în loc de a lupta și ea pentru interesele cele mari ale popoarelor, în loc de a le regenera și a le împinge pe calea cea lungă și anevoioasă a progresului, le-ar fi învîrtit etern într-un cerc vicios, le-ar fi moleșit, demoralisat și înselbătăcit, cultivînd exclusiv simțementele bucuriei, durerei, urei și a resbunărei, a desgustului de viață, a disprețului de lume"[149]).

În sfîrșit, tot sub raportul contribuției valabile, pozitive, a lui A. Densușianu, în cadrul lecțiilor de istoria literaturii romîne, cît și în activitatea-i publicistică în acest domeniu, trebuie subliniată punerea în valoare a operei scriitorului I. Budai-Deleanu, care lui i se datorește. Atît în *Istoria limbei și literaturei romîne*, capitolul respectiv[150]), cît și în articolul *O musă cenușereasă*[151]), integrat și în volumul *Cercetări literare*, Densușianu atrage atenția asupra valorii, cu totul deosebite în cadrul istoriei noastre literare, a *Țiganiadei* lui Budai-Deleanu, pînă atunci rămasă ca și necunoscută și pe care el o relevă ca „cea mai voluminoasă și singura poemă de adevărată valoare artistică din epoca renașterii noastre"[152]). Aron Densușianu aprecia în chip deosebit, în această operă a lui Budai-Deleanu: „pregătirile de limbă, studierea deprinderilor, datinelor, caracterului și peste tot a vieții, elementului și stărei sociale din care poetul își ia personagiile sale"[153]). Totodată, A. Densușianu este cel care a arătat și valoarea lui Budai-Deleanu ca „cel dintîi poet care a înțeles marea însemnătate a mitologiei și tradițiunilor noastre populare pentru poezia romînă"[154]) În sfîrșit, remarcabil este faptul că, subliniind originalitatea desăvîrșită a *Țiganiadei* lui Budai-Deleanu, A. Densușianu remarca aspectul de critică socială din *Țiganiada*, atrăgînd atenția asupra declarației poetului însuși din *Epistolia închinătoare către Mitru Perea*, intercalată între Prologul și textul epopeii lui eroi-comico-satirice. „Poema este plină de critică", — nota A. Densu-

149) A. Densușianu, *Critica unei critice*, în vol. *Cercet. lit.*, Iași, 1887, p. 81—85.

150) A. Densușianu, *Ist. limbei și lit. rom.*, *op. cit.*, p. 252—53.

151) A. Densușianu, *art. cit.*, *în vol. Cercet. lit.*, *op. cit.*, p. 217—287.

152) Idem, *art. cit.*, în vol. *Cercet. lit.*, p. 266.

153) A. Densușianu, *art. cit.*, în vol. *Cercet. lit.*, p. 265.

154) *Idem*, p. 270.

șianu — „poetul ne spune în prefață[155]) că aceasta-i numai o alegorie“ [156]).

Profesorul A. Philippide, titularul catedrei de Limba și filologia romînă, a unit la disciplina sa, pentru scurtă vreme, în 1899—1900, după moartea lui Aron Densușianu și preocupările de Literatura romînă. Lucrarea sa: *Introducere în Istoria limbei și literaturei romîne*[157]), deși anterioară acestei date, ne poate servi indicații referitor la momentul însemnat ce a putut să marcheze, în cadrul preocupărilor pentru disciplina noastră, această scurtă privire îndreptată în această direcție de către prof A. Philippide. Indicații, în același sens, ne pot oferi de asemenea și materialele ulterioare, cum sînt articolele sale publicate în primii ani de apariție ai «Vieții romînești», intitulate: *Istoriea și critica literară*[158]) și *Specialistul romîn. Contribuție la Istoriea culturii romînești din sec. XIX*[159]).

Istoria literară, în concepția prof. A. Philippide, trebuie să se bazeze pe „o cunoaștere prealabilă a limbei în care sînt scrise operele literare (interpretare gramaticală), a stilului genului literar din care fac parte (interpretare generică) și a stilului particular autorilor cărora se atribuiesc (interpretare individuală) și trebuie să priceapă lucrul în raport cu cunoștințele — nivelul de cultură — și limba poporului căruia se atribuie (interpretare istorică)“ [160]). Pe lîngă „istoria limbei“, istoricul literar trebuie să aibă în vedere — arăta Philippide — și „biografiele autorilor“, „foarte trebuitoare pentru înțelegerea istoriei literare“, deoarece „munca intelectuală“ a scriitorilor „este în așa de strînsă legătură cu viața lor, publică și privată“ [161]). Apoi, „mai mult ca un element din metoda științifică de cît din cea pedagogică“, A. Philippide arăta, ca „tot atît de trebuitoare, pentru priceperea istoriei literare, datele bibliografice“. Indicînd că aceste date trebuie să fie bazate pe „cunoștințe bibliografice“ complete („titlurile scrierilor, locurile unde s-au tipărit ori s-au scris, locurile unde se păstrează, numele autorilor și al editorilor, anul tipărirei ori scrierei, formatul cărții, prețul ei, felul hîrtiei, greutatea, legătura“), prof. Philippide specifica importanța acestora ca „material al unei istorii sociale“ [162]), auxiliar al istoriei literare.

A. Philippide mai observă că istoria literară trebuie să se dezvolte prin îmbinarea cu măestrie a celor „două moduri de expunere“, „*sincronistic*“ (adică „rînd pe rînd istorisirea în perioade succesive a tuturor genurilor literare deodată, ținînd seama mai mult de stilurile individuale“) și „*idografic*“ (adică urmărirea istoriei literare „fără întrerupere de la o epocă la alta, adică de la timpul cînd începe istorisirea și pînă la timpul

155) A. Densușianu folosește cuvîntul „prefață“ referitor la *Epistolia* mai sus amintită.
156) Idem, *op. cit.*, p. 267.
157) A. Philippide, *Introducere în Ist. limbei și lit. rom.*, Iași, 1888.
158) A. Philippide, *Istoriea și crit. lit. Un raport asupra Catedrei de Ist. lit. rom. de la Univ. Iași*, în «V. Rom.», 1906 (an. I) nr. 1 din martie, p. 38—45.
159) A. Philippide, *Specialistul romîn. Contribuție la Ist. culturei din sec. XIX*, în «V. Rom.», 1907 (an. II), p. 68—84.
160) A. Philippide, *Istoriea și crit. lit.*, *art. cit.*, p. 38—39.
161) A. Philippide, *Introducere în Ist. limbei și lit. rom.*, *op. cit.*, p. 15.
162) A. Philippide, *Introducere*, *op. cit.*, p. 15—16.

cînd se sfîrşeşte, ţinînd mai mult socoteala de mersul genurilor literare“ [163]). Philippide sublinia în chip deosebit că istoricul literar trebuie „să considere lucrurile povestite întăiu în ele înseş, apoi în raporturile (loc, timp, cauză, scop, instrument, mod) lor, faţă cu celelalte lucruri“ [164]).

Judecînd cu severitate necruţătoare încercările anterioare anului 1900 în domeniul istoriei literaturii romîne, Philippide conchidea şi pentru cercetătorii ce trebuiau să urmeze, că „istoricul literar trebuie să fie nu un critic improvizat, cu criterii adhoc“, ci „un om de meserie“, care „să-şi fi dat osteneală... cetind... istorii literare şi literaturi în tot felul de limbi şi vechi şi nouă“ [165]), aşadar un om de cultură serioasă cu o adîncă pregătire în specialitate.

Pe lîngă „iubirea sinceră de ştiinţă“, Philippide cere istoricului literar ca singurul „alt motiv“ care să-l „împingă la munca lui intelectuală, să fie doar patriotismul“ [166]). Tocmai în acest sens aprecia el înaintaşi ca Asachi, Săulescu, Kogălniceanu.

El însuşi, posedînd o cultură deosebită literară (cunoştea „din lectura originalelor operele poeţilor greci şi latini,... literaturile romanice — în primul rînd franceză şi italiană, ... apoi germană, rusă şi engleză — ultimele în traduceri franţuzeşti“ [167]) şi cunoştea bine literatura naţională, din care „admira în gradul cel mai înalt pe Eminescu“ [168])), prof. A. Philippide a putut constitui un exemplu în această direcţie pentru discipolii săi. Atît prin concepţia lui despre specialitatea istoria literaturii romîne, cît şi prin felul în care, ca profesor, s-a impus ca „model de seriozitate şi de conştiinciozitate dusă pînă la sacrificiu“ [169]), el a putut exercita o influenţă excepţională asupra studenţilor săi, ca şi asupra colaboratorilor săi [170]), între care se numără la această dată şi Garabet Ibrăileanu, viitorul profesor la Catedra de literatură romînă, în următoarea etapă a activităţii ei. Om de ştiinţă şi profesor de deosebit prestigiu, orientat de o concepţie excepţional de serioasă, severă chiar [171]), în privinţa rostului omului de ştiinţă, ca şi în privinţa metodei de lucru în ştiinţă, — această scurtă relaţie a sa cu disciplina Literatura romînă la Universitatea ieşeană, în 1900, marchează un punct crucial în evoluţia acesteia.

Contribuţiile celor dintîi profesori de Literatură romînă la Universitatea din Iaşi, a căror activitate s-a desfăşurat în perioada 1860—1900, ră-

---

163) A. Philippide, *Idem*, p. 9.
164) Idem, *Istoriea şi crit. lit.*, *art. cit.*, p. 38.
165) Idem, *art. cit.*, p. 43.
166) Idem, *Specialistul romîn*, *art. cit.*, p. 69.
167) Iorgu Iordan, Conf. despre *A. Philippide*, în vol. *Comemorarea lui Alexandru I. Philippide, 1859—1933*, vol. publicat de Univ. Iaşi. Institutul de Filologie romînă, Buc., 1934, p. 18.
168) *Idem*.
169) Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 20.
170) Cf. *Datele biografiei prof. A. Philippide*, în vol. *Comemorarea. . .*, *op. cit.*, p. 14 (din 1898, împreună cu I. Botez şi C. Botez. Ibrăileanu figurează între colab. lui Philippide la lucrarea *Dicţionarul limbii rom.)*.
171) A. Philippide, *Specialistul romîn*, «V. Rom.», 1907, (an. II), nr. 3, p. 428.

mîn însemnate mai mult ca deschizătoare de drum în domeniul disciplinei respective. Aceasta nu numai pe plan local, ci chiar în general, în cadrul învățămîntului superior din țara noastră, în etapa de început a dezvoltării lui. Totodată, cursurile lor de Literatură romînă se impun a fi apreciate prin ideile înaintate pe care le conțin și prin care ei continuă tradițiile progresiste ale culturii romînești din prima jumătate a veacului al XIX-lea. Pe de altă parte, limitele lor ideologice și științifice se explică prin condițiile în care ei au trăit și activat, sub influența ascuțirii contradicțiilor dintre cele două culturi (progresistă și reacționară) pe planul culturii noastre naționale, în cadrul orînduirii burghezo-moșierești din țara noastră în cea de-a doua jumătate a veacului trecut. Contribuțiile, înregistrate în domeniul disciplinei Literatura romînă prin activitatea profesorilor de la Universitatea din Iași care au deținut Catedra între 1860—1900, se continuă, pe o treaptă superioară, în perioada următoare, de după 1900, prin Garabet Ibrăileanu.

Catedra va fi preluată de către ilustrul reprezentant al intelectualității progresiste romînești de la sfîrșitul sec. al XIX-lea și începutul celui de al XX-lea, după răstimpul de întrerupere a activității ei, cuprins între aprilie 1900 (data suprimării ei) și octombrie 1908 (cînd a fost reînființată). Aportul lui Garabet Ibrăileanu ca profesor universitar la Facultatea de litere a Universității ieșene, timp de un sfert de veac, se va înscrie ca deosebit de însemnat, în cadrul dezvoltării disciplinei Literatura romînă, la nivelul învățămîntului superior din țara noastră, după 1900.

ПЕРВЫЕ КУРСЫ РУМЫНСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ В ЯССКОМ УНИВЕРСИТЕТЕ (1860-1900)

Краткое содержание

В введении сообщения отмечаются достижения, сделанные в области данной дисциплины в виде высших курсов, проводившихся до основания Ясского университета. Здесь подчёркиваются самые существенные аспекты деятельности связанной с переходом к высшему образованию, назревавшему уже в Михэильянской Академии в результате проведения в жизнь в 1855-1856 гг. закона о реорганизации народного образования, изданного в 1851 г.

Далее автор сообщения прослеживает историю возникновения дисциплины Румынская литература в Ясском университете, исследуя при этом :

а) Организацию факультета и профиль той кафедры, которой вменялась обязанность проводить курс румынской литературы с момента основания университета до 1900 г., когда, вследствие министерского декрета, принятого в апреле 1900 г., соответствующая кафедра прекратила своё существование при Ясском университете на целых десять лет.

б) Значение деятельности первых профессоров для преподавания румынской литературы в Ясском университете. Данная работа опира-

ется также на материалы, менее знакомые или вовсе незнакомые до настоящего времени нашим исследоватилем. Например, две рукописи [1]), находящиеся в Центральной Библиотеке Ясского университета в „Фонде Т. Т. Бурады" и представляющие записи курсов, читанных, профессорами В. А. Урекиа и А. Византи в первые годы существования Ясского университета (1860-1866). Затем : высказывания В. А. Урекиа по поводу первого своего курса древней румынской литературы, прочитанного им в Яссах в 1862/63 г., повторенного в следующем 1863/64 г. и опубликованного частично в газете „Ромынул". И наконец : некоторые данные относительно вышеназванных двух профессоров а также относительно А. Ламбриора, Арона Денсушяну и Ал. Филипиде.

Сообщение является попыткой раскрыть прогрессивные аспекты и научный предел первых курсов румынской литературы, читавшихся в Ясском университете профессорами В. Александреску-Урекиа (1858—1864), А. Византи (1864—1898), которого замещали : Д. Петрино (1876—1877), А. Ламбриор (1879—1900) и Арон Денсушяну (1881—1884), который был назначен официально на кафедру румынской литературы после ухода в отставку А. Византи в 1898 г. Ал. Филипиде временно совмещал на кафедре румынской филологии преподавание румынского языка и румынской литературы (1899—1900).

Отменённая в апреле 1900 г. кафедра особой важности „История румынской литературы" снова начинает свою деятельность лишь в декабре 1908 г. под ограниченным названием „История современной румынской литературы". Вопреки неблагоприятному отзыву Совета факультета, на кафедру назначается в качестве заместителя прогрессивный критек Гарабет Ибрэиляну. Значение первых профессоров румынской литературы Ясского университета, развёртываших свою деятельность в период между 1860-1900 гг. состоит главным образом в открытии в области данной дисциплины новых путей, притом это не только в ограниченных рамках местного, а вообще национального высшего образования в эпоху его начал. В то же время в курсах румынской литературы необходимо оценить содержащиеся в них высокие идеи, которыми авторы продольжают передовые традиции румынской культуры первой половины 19 в. С другой стороны на эти лекции отражается влияние обостряющейся борьбы двух культур (передовой и реакционной) в условиях буржуазно-помещичьего уклада второй половины прошлого столетия в нашей стране. Условиями, в которых жили и развёртывали свою деятельность авторы, и объясняются идеологические и научные ограничения их лекций. После 1900 г. кафедру занимает Гарабет Ибрэиляну. Он продолжает передовые традиции и обогащает вклад, внесённый в разработку дисциплины „Румынская литература", профессорами Ясского университета, работающими на этой кафедре в период между 1860-1900 гг.

Выдающийся представитель румынской передовой интеллигенции конца 19 начала 20 вв. начинает свою работу на кафедре в 1908, после восьмилетнего перерыва работы кафедры (Апрель 1900—октя-

---

1) Рукопись 191, III-191 и рукопись 285>155, IV-29, хранящиеся в „Фонде Т. Т. Бурады" Ясской Центральной Библиотеки.

брь 1908). Его двадцатипятилетняя деятельность в качестве профессора на филологическом факультете Ясского университета является особенно важным вкладом, внесённым в развитие дисциплины „Румынская литература" на уровне высшего образования в нашей стране.

LES PREMIERS COURS DE LITTÉRATURE ROUMAINE À L'UNIVERSITÉ DE IASSY (1860—1900)

Résumé

L'introduction du travail part des préoccupations pour cet objet d'études, manifestées déja avant la fondation de l'Université à Iassy. Elles étaient comprises dans les disciplines : la *Rhétorique* et la *Poétique*, programmées pour les „classes de leçons extraordinaires", premières manifestations qui, organisées au „Séminaire Socola", à „l'École Vassilienne" et, puis, à „l'Académie", annonçaient déja les débuts de l'enseignement supérieur chez nous. On souligne nottament les aspects essentiels de l'activité concernant cet objet d'études après 1855—56, pendant l'étape de transition, dans le cadre de l'Académie Mikhaïlienne, vers l'organisation de l'enseignement supérieur proprement dit. C'était un résultat de la mise en oeuvre de la „Loi sur la réorganisation des écoles", élaborée en 1851. Ces points de départ ayant été précisés, l'auteur de la communication poursuit l'historique de la discipline à l'Université de Iassy, après 1860, l'année de sa fondation et entreprend les recherches suivantes :

a) L'organisation de la Faculté et le profil de la Chaire qui a englobé les premiers cours de Littérature roumaine dans la période comprise entre la fondation de l'Université et les années 1899—1900. En avril 1900, à la suite d'un décret ministériel, la Chaire respective va cesser son activité pour dix ans.

b) L'importance de l'activité des premiers professeurs de littérature roumaine à l'Université de Iassy.

Le travail s'appuie également sur des matériaux et des affirmations moins connus, voire inconnus jusqu'à présent par nos chercheurs. Par exemple : deux manuscrits [6]) se trouvant à la Bibliothèque Centrale de l'Université, dans le „Fonds T. T. Burada", représentant des notes prises par T. T. Burada d'après les cours faits par les professeurs V. Alexandrescu-Urechia et Andrei Vizanti dans les premières années d'existence de l'Université de Iassy (1860—61 — 1865—66). Ensuite : des affirmations de V. A. Urechia se rapportant à son premier cours sur l'époque ancienne (féodale) de la littérature roumaine, cours fait à Iassy en 1862—63, présenté également en 1863—64 et publié en même temps, partiellement, dans le journal *Le Roumain (Romînul)*. On a utilisé aussi quelques renseignements fournis par les archives et les Annales de l'Université de Iassy concernant les deux professeurs mentionnés ainsi que A. Lambrior, A. Densușianu et A. Philippide.

1) Le manuscrit 191, à la cote III — 191 et le manuscrit 285 > 155 en 8⁰ à la cote IV — 29, du „Fonds T. T. Burada" de la Bibliothèque Centrale de l'Université de Iassy.

La communication s'efforce de relever les aspects progressistes et les limites idéologiques des premiers auteurs de cours à l'Université de Iassy : V. Alexandrescu-Urechia (1858/59—1864), A. Vizanti (1865—1898), — suppléé : en 1876 par D. Petrino, en 1879/80 par A. Lambrior, entre 1881—1884, par A. Densuşianu qui, par la suite, après avoir suppléé souvent le titulaire, est désigné officiellement à suppléer la Chaire, après la démission de Vizanti (1898—99). Enfin, A. Philippide réunit, pour peu de temps, les préoccupations de littérature roumaine à sa Chaire de langue et de philologie roumaines (1899—1900).

Après sa suppression en avril 1900, l'importante Chaire d'Histoire de la littérature roumaine va être rétablie à peine en décembre 1908, sous le titre restreint d'Histoire de la littérature roumaine moderne. Elle sera confiée comme suppléance au critique progressiste Garabet Ibrăileanu, malgré l'avis défavorable du Conseil de la Faculté.

Les importantes contributions des premiers professeurs de littérature roumaine à l'Université de Iassy, dans la période 1860—1900, consistent surtout dans le fait qu'elles ont ouvert des perspectives pour l'évolution future de la discipline mentionnée. La constatation se rapporte non seulement au plan local mais à l'ensemble de l'enseignement supérieur de notre pays au début de son développement. En même temps, leurs cours s'imposent par leurs idées avancées qui se rattachent aux traditions progressistes de la culture roumaine pendant la première moitié du XIX-ème siècle. D'autre part, leurs limites idéologiques et scientifiques s'expliquent par le fait qu'ils ont vécu et travaillé sous l'influence du renforcement des contradictions entre les deux cultures (progressiste et réactionnaire) dans le seins de notre culture nationale, pendant le régime bourgeois-agrarien de la deuxième moitié du siècle précédent.

Les contributions enregistrées dans ce domaine de la littérature roumaine, par l'activité des professeurs ayant occupé la Chaire entre 1860—1900, sont continuées sur un plan supérieur après 1900, par l'activité de Garabet Ibrăileanu. Après l'interruption comprise entre le mois d'avril 1900 et octobre 1908, les cours seront assurés par cet illustre représentant des intellectuels progressistes roumains à la fin du XIX-ème siècle et au commencement du XX-ème. Son apport comme professeur à la Faculté des Lettres de l'Université de Iassy, pendant un quart de siècle, sera particulièrement important pour l'évolution de la discipline la Littérature roumaine, au niveau de l'enseignement supérieur de notre pays.